

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*« Η πολιτική της Ύφεσης (détente) κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου:
οι προσπάθειες εξομάλυνσης των σχέσεων μεταξύ Δύσης και ΕΣΣΔ »*

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΑΜΟΡΓΙΑΝΟΥ ΟΥΡΑΝΙΑ

Α.Μ.: 1216Μ020

Επιβλέπων καθηγητής:

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ

2017

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν με την στήριξή τους κατά την διάρκεια των σπουδών μου στο Μεταπτυχιακό πρόγραμμα Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγικές σπουδές του Παντείου Πανεπιστημίου. Ένα μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς μου που με βοήθησαν για την υλική υποστήριξη που μου παρείχαν σε κάθε βήμα των σπουδών μου . Επίσης, ένα ξεχωριστό ευχαριστώ θα ήθελα να δώσω στους φίλους μου εκείνους που ασχολούνται με το συναφές αντικείμενο των Διεθνών Σχέσεων, και μου παρείχαν συμβουλές και την απαραίτητη παρότρυνση για την συγγραφή της διπλωματικής εργασίας.

Έχοντας φέρει εις πέρας την διπλωματική μου εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέπον καθηγητή Χαράλαμπο Παπασωτηρίου, ο οποίος ήταν πάντα πρόθυμος να με συμβουλέψει κατά την διάρκεια συγγραφής της εργασίας. Τέλος , ευχαριστώ όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος που με θέληση και σεβασμό μας μετέφεραν τις κατάλληλες γνώσεις για το αντικείμενο των Διεθνών σχέσεων και στρατηγικών σπουδών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....σελ.1
Φωτογραφικό υλικό.....σελ. 4
Εισαγωγήσελ. 5-6

Κεφάλαιο 1°

Η θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις

1.1 Ρεαλισμός και κράτος.....σελ.7-9
1.2 Εξωτερική πολιτική και εθνικά συμφέροντασελ.9-11

Κεφάλαιο 2°

Οι σχέσεις ΗΠΑ – ΕΣΣΔ 1945-1969

2.1 Η αμερικανική εξωτερική πολιτική από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.....σελ. 12-17
2.2 Το διεθνές περιβάλλον και η στάση των δύο υπερδυνάμεων 1945-1969.....σελ. 17-24

Κεφάλαιο 3°

Από την κορύφωση του Ψυχρού Πολέμου στην Ύφεση

3.1 Τα πρώτα βήματα προσέγγισης.....σελ. 25-33
3.2 οι συμφωνίες που ολοκλήρωσαν την détenteσελ.33-36
3.2.1 Η Συνθήκη SALT I.....σελ.37-39
3.2.2 Η ΕΕυρωπαϊκή ύφεση – Ostpolitikσελ. 40-43

Κεφάλαιο 4°

Η κατάρρευση του οικοδομήματος της détente

4.1 Από την παραίτηση Νίξον έως και τη συνθήκη SALT II.....σελ.44-47	
4.2 Η άνοδος του Ρέιγκαν , η αποκήρυξη της Détente και ο «νέος» ψυχρός πόλεμοςσελ.47	
Συμπεράσματα.....σελ. 48-52	
Βιβλιογραφία.....σελ. 53-58	

Ο Αμερικανός Πρόεδρος Ρίτσαρντ Νίξον επισκέφτηκε για πρώτη φορά την Μόσχα και τον σοβιετικό ηγέτη Λεονίντ Μπρέζνιεφ. Η επίσκεψή του επισφραγίστηκε με την υπογραφή των πρώτων συνθηκών για τον περιορισμό των πυρηνικών όπλων (SALT I). (Μάιος 1972).

Πηγή: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/may/22/newsid_4373000/4373149.stm

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Ψυχρός Πόλεμος αποτελώντας ένα βασικό χαρακτηριστικό της διεθνούς κοινωνίας κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, βασίστηκε στην αντιπαράθεση μεταξύ των δύο νικητριών του Β Παγκοσμίου Πολέμου και κατεξοχήν μοναδικών υπερδυνάμεων, τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και την Σοβιετική Ένωση. Η ένταση είτε στο ιδεολογικό, είτε στο πολιτικό ή οικονομικό τομέα δεν εξελίχθηκε σε πολεμική αναμέτρηση αλλά δεν έλειψαν οι περιφερειακές πολεμικές αντιπαραθέσεις στις οποίες οι δύο υπερδυνάμεις πάσχιζαν καθ' όλη την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, να επιβάλλουν την επιρροή τους. Οι κυβερνήσεις και των δύο υπερδυνάμεων αποδέχτηκαν την παγκόσμια κατανομή ισχύος στα τέλη του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Η ΕΣΣΔ είχε υπό τον έλεγχό της ή ασκούσε επιρροή σε ένα μέρος του πλανήτη αυτό που κατέλαβε ο Κόκκινος Στρατός στα τέλη του πολέμου και οι ΗΠΑ ασκούσαν τον έλεγχο σε όλο τον καπιταλιστικό κόσμο καθώς και στο δυτικό ημισφαίριο αναλαμβάνοντας στην ουσία ότι απέμεινε από την παλαιά αυτοκρατορική ηγεμονία των πρώην αποικιοκρατικών δυνάμεων.

Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου υπήρξαν αρκετές εντάσεις αλλά και αρκετές στιγμές χαλάρωσης των αντιπαραθέσεων μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Οι δύο υπερδυνάμεις κατέβαλλαν προσπάθειες για να διευθετούν τις διαφορές που ανέκυπταν με τις ζώνες επιρροής χωρίς να έρχονται σε ανοιχτή σύγκρουση. μια από αυτές τις κρίσιμες περιόδους που τα δύο μπλοκ ήταν λιγότερο επιρρεπή στην άμεση αντιπαράθεση, ήταν αυτή της δεκαετίας του 1970, η περίοδος της Ύφεσης / Détente. Μια νέα περίοδος διαπραγματεύσεων και ειρηνικής συνύπαρξης ξεκινούσε και τέθηκε σε εφαρμογή υπό την προεδρία Νίξον.

Για την καλύτερη κατανομή της έρευνας, η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την θεωρητική βάση της εργασίας που βασίζεται στην σχολή του πολιτικού ρεαλισμού και πως τα εθνικά συμφέροντα και η εξωτερική πολιτική ενός κράτους ορίζονται με βάση την θεωρία του ρεαλισμού. Επιλέγεται η συγκεκριμένη σχολή καθώς θεωρείται ως αρμόδια να περιγράψει τον τρόπο που λαμβάνονται οι αποφάσεις από την πολιτική ηγεσία όταν το διεθνές περιβάλλον

αλλάζει και παρουσιάζεται μια ανακατανομή ισχύος που θα μπορούσε να βλάψει τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται η αμερικανική εξωτερική πολιτική μέχρι τον Β Παγκόσμιο πόλεμο και ποια ήταν η στάση της απέναντι στις διεθνείς εξελίξεις ενώ στη συνέχεια περιγράφεται το διεθνές περιβάλλον του ψυχρού πολέμου μέχρι και την έναρξη της προεδρίας Νίξον και ποια η στάση των δύο υπερδυνάμεων στις διεθνείς εξελίξεις.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στα πρώτα βήματα της προσέγγισης μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων που ξεκίνησαν ιδιαίτερα μετά την κρίση των πυραύλων της Κούβας και αποτέλεσαν το έναυσμα για την υλοποίηση της *détente* από την προεδρία Νίξον. Στη συνέχεια στο ίδιο κεφάλαιο αναφέρονται οι συμφωνίες που υπογράφηκαν μετά το πέρας των διαπραγματεύσεων στη Μόσχα το 1972 και αφορούσαν τον περιορισμό των στρατηγικών πυρηνικών όπλων. Παράλληλα γίνεται μια αναφορά στην *Ostpolitik* του Brandt και στην εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ της Ομοσπονδιακής Γερμανικής Δημοκρατίας και της Λαοκρατικής δημοκρατίας της Γερμανίας με αποκορύφωμα για την περίοδο της ύφεσης το συνέδριο για την ασφάλεια και την συνεργασία στο Ελσίνκι το 1975. Αποκορύφωμα γιατί μετά από χρόνια βρίσκονται στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων 35 χώρες, ανάμεσά τους και οι δύο υπερδυνάμεις και τίθενται τα πλαίσια για περαιτέρω συνεργασία. Στο τέταρτο κεφάλαιο μελετάται η κατάρρευση του οικοδομήματος της *détente* μετά την παραίτηση Νίξον και γενικότερα η αλλαγή από το «ειρηνικό» κλίμα των δύο χωρών που είχε επικρατήσει σε μια περίοδο αντιπαραθέσεων και φόβου. Η διακοπή της SALT II αλλά και η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν οδήγησαν στην καταστροφή του οικοδομήματος αυτού. Τέλος, αναλύεται μια συνολικής εκτίμηση της περιόδου της ύφεσης και παρουσιάζονται και οι λόγοι που οδήγησαν στην πτώση της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η θεωρία του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις

«Preserving power, rather than increasing it, is the main goal of states»

—John Mearsheimer, 2001¹

1.1 Ρεαλισμός και κράτος

Μία από τις θεμελιώδεις θεωρίες των διεθνών σχέσεων είναι αυτή του κλασικού ρεαλισμού. Εμφανίζεται για πρώτη φορά στο έργο του μεγάλου στρατηγιστή και ιστορικού, Θουκυδίδη. Πατέρας του πολιτικού ρεαλισμού, με διαχρονικό έργο του που ανέλυσε τον Πελοποννησιακό Πόλεμο και τα αίτια του πολέμου καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι τα κράτη δρουν διαφορετικά μεταξύ τους και σε συνάρτηση των διλημμάτων ασφαλείας και των αμοιβαίων φόβων για επιβίωση². Εστίασε λοιπόν στη σχετική ισχύ μεταξύ των πόλεων- κρατών στην αρχαία Ελλάδα. Ανέφερε χαρακτηριστικά ότι «..ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσον του επιβάλλει η αδυναμία του» .

Τα βασικά αξιώματα του κλασικού ρεαλισμού είναι τα εξής: α) Το κράτος είναι ο πιο βασικός και σημαντικός δρών στο διεθνές σύστημα,. Οι άνθρωποι τείνουν να οργανώνονται σε συλλογικές ομάδες και μια εξ αυτών είναι το έθνος κράτος. β) το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και η έλλειψη μιας βασικής ρυθμιστικής εξουσίας παίζει καθοριστικό ρόλο στην συμπεριφορά των κρατών τα οποία λειτουργούν σε ένα περιβάλλον αβεβαιότητας υπολογίζοντας το κόστος και το όφελος των επιλογών τους. Μία ακόμα συνέπεια είναι η ύπαρξη κρατικής κυριαρχίας³. Καθώς το κράτος δεν αναγνωρίζει καμία ανώτερη εξουσία είναι ελεύθερο και αδέσμευτο από υποχρεώσεις που δεν έχει δημιουργήσει το ίδιο. Τρίτον, το υπέρτατο εθνικό συμφέρον του κράτους

¹ John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, W.W. Norton & Company, 2001, σ. 20

² Robert Jackson , Georg Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σ. 114-116.

³ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Υψηλή στρατηγική της Αρχαίας Σπάρτης (750-192 π.Χ.)*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σ. 20

είναι η ασφάλειά του, η επιβίωσή του. Τέταρτον, τα κράτη επιδιώκουν την ισχύ και αποτιμούν τα συμφέροντά τους με βάση αποκλειστικά την ισχύ. Συνέπεια της έλλειψης ρυθμιστικής εξουσίας στο διεθνές σύστημα (δηλ. της ύπαρξης διεθνούς αναρχίας), είναι ότι στόχος κάθε κράτους είναι η μεγιστοποίηση της ασφάλειας του και της ανεξαρτησίας του. Αυτό σημαίνει ότι στα σημαντικά για την ασφάλειά τους θέματα, τα κράτη είναι σε θέση να υπολογίσουν τη σχέση κόστους/οφέλους και όταν αντιμετωπίζουν εναλλακτικές επιλογές, είναι σε θέση να διαλέγουν την επιλογή εκείνη που τους μεγιστοποιεί το όφελος. Τέλος, οι κανόνες του διεθνούς δικαίου δεν παίζουν κανένα ρόλο παρά μόνο εξυπηρετούν τα συμφέροντα των ισχυρών του συστήματος.

Υποστηρικτές του πολιτικού ρεαλισμού εκτός από τον Θουκυδίδη υπήρξαν ο Μακιαβέλλι, ο Χομπς, ο Κλαούζεβιτς, ενώ στη σύγχρονη εποχή οι Edward H. Carr, Hans Morgenthau, Henry Kissinger, Zbigniew Brzezinski, Robert Gilpin και Stephen Krasner αποτελούν μερικούς από τους υποστηρικτές που επιλέγουν τη θεωρία του ρεαλισμού για την ανάλυση της διεθνούς πολιτικής.

Επομένως, ο πολιτικός ρεαλισμός μελετά τις σχέσεις μεταξύ των κρατών και ερμηνεύει την συμπεριφορά τους με βάση το εθνικό συμφέρον. Το βασικότερο συμφέρον όλων των κρατών είναι η ασφάλειά τους. Το εθνικό συμφέρον είναι πάντα ο ύπατος ρυθμιστικός παράγοντας σε επιλογές της εξωτερικής πολιτικής. τα συμφέροντα τείνουν να μεταβάλλονται ανάλογα με το χρόνο και τον τόπο και ο ρεαλισμός μπορεί και ανταποκρίνεται σε αυτή την μεταβαλλόμενη πολιτική πραγματικότητα.

Σημαντικό στοιχείο σύμφωνα με τον ρεαλισμό αποτελεί ο συσχετισμός των δυνάμεων. Δεν είναι όλα τα κράτη ίσα μεταξύ τους αλλά υπάρχει μια ιεραρχία ισχύος ανάμεσα στα έθνη. Τα πιο σημαντικά κράτη για τους ρεαλιστές είναι οι μεγάλες δυνάμεις. Επιπλέον ο ρεαλισμός ασχολείται με την ανθρώπινη φύση η οποία επιδιώκει την εξουσία και χαρακτηρίζεται ως εγωκεντρική και εσωστρεφής. Δεν υπάρχει δυνατότητα προόδου στις σχέσεις μεταξύ των κρατών όπως συμβαίνει σε εσωτερικά ζητήματα. Η διεθνής πολιτική επομένως περιγράφεται ως πολιτική ισχύος (power politics/Realpolitik) και αποτελεί μια αρένα αντικρουόμενων κρατικών συμφερόντων⁴.

Σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, όπου τα κράτη προσπαθούν να κατοχυρώσουν τα συμφέροντά τους, η διατήρηση της ειρήνης δεν είναι εύκολη. Σύμφωνα με τους ρεαλιστές, η ειρήνη δεν κατοχυρώνεται από τους διεθνείς οργανισμούς και τα υπάρχοντα υβριδικά καθεστώτα ασφάλειας, αλλά από ένα σύστημα

⁴ Robert Jackson & Georg Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία...*, ό.π., σ. 126.

ισορροπίας δυνάμεων. Οι πολιτικοί ρεαλιστές δεν αρνούνται, βέβαια, ότι υπάρχουν και άλλοι δρώντες που διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στη διεθνή πολιτική (όπως πολυεθνικές εταιρείες, μη-κυβερνητικοί οργανισμοί, υπερεθνικές ομάδες και διεθνείς οργανισμοί), αλλά επιμένουν ότι όλες αυτές οι ομάδες ή οργανισμοί σχετίζονται με τα εθνικά κράτη που αποτελούν τους κύριους παίκτες στη διεθνή πολιτική. Οι μη κρατικοί παράγοντες αντλούν τη συμπεριφορά τους από τα κράτη ή από το βαθμό στον οποίο επηρεάζουν την πολιτική και τη συμπεριφορά των κρατών. Επομένως, στο αναρχικό και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα, η διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων αποτελεί μέριμνα των κρατών, δηλαδή αυτά πρέπει από μόνα τους να μεριμνήσουν για την ασφάλεια τους (*self-help*) και την εξισορρόπηση των αντιπάλων τους. Αυτό μπορεί να γίνει με δύο τρόπους: με την εσωτερική εξισορρόπηση όπως η αύξηση της αμυντικής προετοιμασίας και με την εξωτερική εξισορρόπηση δημιουργώντας συμμαχίες, εξισορροπητικούς ελιγμούς.

Στο άναρχο σύστημα, ο μόνος αξιόπιστος τρόπος για να διασπαστεί η ισχύς ενός κράτους είναι η ισχύς των λοιπών κρατών. Σε αυτή την περίπτωση χρησιμοποιείται η ισορροπία ισχύος, δηλαδή η ιδέα όπου ένα ή περισσότερα κράτη έχοντας ισχύ συνεργάζονται για να εξισορροπήσουν την ισχύ ενός άλλου κράτους ή ομάδας κρατών. Κύριοι υποστηρικτές της θεωρίας αυτής, που επηρέασαν ταυτόχρονα και την Αμερικανική πολιτική στον ψυχρό πόλεμο, ήταν ο Τζορτζ Κέναν και ο Χένρι Κίσινγκερ.

Τα κράτη, στο πλαίσιο των θεωρητικών παραδόσεων του ρεαλισμού λογίζονται ως ορθολογικές οντότητες, δηλαδή έχουν επίγνωση του εξωτερικού τους περιβάλλοντος και σκέφτονται στρατηγικά για το πώς θα επιβιώσουν σε αυτό. Σύμφωνα με τον σύγχρονο νεορεαλιστή διανοούμενο Kenneth Waltz, τα κράτη είναι όμοια μεταξύ τους στις πιο βασικές λειτουργίες τους, αλλά διαφέρουν ως προς την ισχύ τους⁵.

1.2 Εξωτερική πολιτική και εθνικά συμφέροντα

Τα κράτη υιοθετούν ένα μοτίβο συμπεριφοράς για να διεξάγουν τις ξένες διπλωματικές τους σχέσεις με άλλα κράτη. Η εξωτερική πολιτική επομένως αποτελεί μια δυναμική διαδικασία η οποία σχεδιάζεται επάνω σε δεδομένους στόχους και αποτελείται από διάφορα στάδια τα οποία είναι αλληλένδετα μεταξύ τους. Τα κράτη

⁵ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, New York, McGraw-Hill, σ. 97.

παραμένουν προσηλωμένα στην εκπλήρωση του εθνικού τους συμφέροντος και η εξωτερική πολιτική του κάθε κράτους εφαρμόζεται με βάση διάφορα εργαλεία όπως η διπλωματία, ο εξαναγκασμός, η οικονομική συνεργασία. Για τους κλασικούς ρεαλιστές το εθνικό συμφέρον αποτελεί το βασικό οδηγό για μια υπεύθυνη εξωτερική πολιτική.

Η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες όπως η γεωστρατηγική θέση των κρατών, οι οικονομικοί πόροι, η στρατιωτική ισχύ αλλά και η αντίληψη του κάθε ηγέτη. Υπάρχουν παγιωμένα και ζωτικής σημασίας εθνικά συμφέροντα όπως η άμυνα και η ασφάλεια του κράτους αλλά και συμφέροντα βραχύτερου χαρακτήρα αφού το περιβάλλον μεταβάλλεται συνεχώς.

Ακόμα και αν δημιουργηθεί μια συμμαχία που θα ενστερνίζεται τα ίδια συμφέροντα, θα επιδιώκει ένα σκοπό και σύμφωνα με τον Mearsheimer αυτός ο γάμος συμφερόντων δεν αποτελεί μια φιλία βασισμένη στον αλληλοσεβασμό αφού τελικός στόχος είναι η ισχύς. Η εξωτερική πολιτική ως έννοια είναι τόσο παλιά όσο και η αντίληψη περί κράτους και των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ανεξάρτητων κρατών όπως αυτά προέκυψαν από την Συνθήκη της Βεστφαλίας.

Η εξωτερική πολιτική όμως έφτασε στο απόγειό της τις δεκαετίες του 1950 και 1960. Την περίοδο αυτή, όπως θα εξεταστεί στο παρόν κείμενο, τα κράτη ξεκίνησαν να αναπτύσσουν ισχυρότερες σχέσεις στη βάση πάντοτε των εθνικών τους συμφερόντων. Εκείνη την περίοδο οι νέες προσεγγίσεις από τους ρεαλιστές, οι οποίοι επηρεάστηκαν από την επανάσταση του συμπεριφορισμού, έδιναν έμφαση στην εμπειρική ανάλυση της διεθνούς πολιτικής παρά στην αξιακή της διάσταση και δέχτηκαν τις αρχές της διεθνούς πολιτικής ως δεδομένες⁶.

Έτσι σύμφωνα με τον Thomas Schelling, η εξωτερική πολιτική είναι μια ορθολογική δραστηριότητα που δεν ενδιαφέρεται για το τι είναι καλό και τι είναι σωστό. Με βάση τη θεωρία των παιγνίων όπως υποστηρίζει, τα κράτη λαμβάνουν τις αποφάσεις τους σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον ως απόρροια των συγκεκριμένων συνθηκών που αντιμετωπίζουν⁷. Η διεθνής πολιτική, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της πυρηνικής εποχής, αδιαφορεί για την αρετή ενώ η απειλή του πολέμου υποβόσκει στη διεθνή διπλωματία*.

Αντίθετα ο Waltz αναφέρει ότι δεν υπάρχει μια ξεκάθαρη πολιτική καθοδήγηση στους ηγέτες για την αντιμετώπιση των πρακτικών προβλημάτων της διεθνούς

⁶ Robert Jackson & Georg Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία...*, ό.π., σ. 132.

⁷ Το ίδιο, σ. 128.

πολιτικής. Οι ηγέτες λειτουργούν μηχανικά, με βάση τους δομικούς περιορισμούς του συστήματος. Το εθνικό συμφέρον λειτουργεί ως ένας αυτόματος πιλότος που υποδεικνύει στους ηγέτες πώς να κινηθούν⁸.

⁸ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, New York, McGraw-Hill, σ. 117.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΗΠΑ – ΕΣΣΔ 1945-1969

2.1 Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου

Η αμερικανική εξωτερική πολιτική έχει επηρεαστεί από δύο βασικές σχολές σκέψης της διεθνούς πολιτικής: τον ρεαλισμό και τον φιλελεύθερο ιδεαλισμό. Σύμφωνα με τη φιλελεύθερη σχολή σκέψης, η σταθερότητα του διεθνούς συστήματος ενισχύεται μέσα από την επέκταση του καπιταλισμού και των δημοκρατικών αξιών. Η οικονομική δύναμη αλλά και η δημιουργία των διεθνών οργανισμών για την κατοχύρωση της παγκόσμιας συνεργασίας, είναι οι κινητήριοι μοχλοί για την προώθηση της ειρήνης και της ασφάλειας. Από την άλλη, η ρεαλιστική οπτική υποστηρίζει ότι η χάραξη της εξωτερικής πολιτικής και συγκεκριμένα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής βασίστηκε στα συμφέροντα και στην ισορροπία δυνάμεων.

Είναι αξιοσημείωτο ότι, όταν η Αμερική αισθανόταν ασφαλής, η εξωτερική της πολιτική κινούνταν εκτός των ανταγωνισμών των ευρωπαϊκών μεγάλων δυνάμεων και κρατούσε μια απομονωτική στάση. Η γεωπολιτική κατάσταση που επικρατούσε τον 19^ο αιώνα χαρακτηριζόταν από την ισορροπία μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων και το ρόλο που κατείχε η Μεγάλη Βρετανία ως εξισορροπητική δύναμη. Επομένως, η Αμερική επηρεασμένη από αυτό το γεγονός και θεωρώντας ως δεδομένη την ασφάλειά της και ότι δεν κινδύνευε εφόσον απείχε από τις διεθνείς εξελίξεις, έμενε εκτός των γεωπολιτικών ανταγωνισμών του Παλαιού Κόσμου⁹.

Όπως υποστήριξε ο Luis Hartz η κυρίαρχη ιδεολογία στην Αμερική είναι ο φιλελευθερισμός, ο οποίος όφειλε την εμφάνισή του στην απουσία ταξικών διαφορών και στην έλλειψη φεουδαρχικού παρελθόντος σε σχέση με τις ευρωπαϊκές μεγάλες

⁹ Paul Levine & Harry Papasotiriou, *America since 1945 The American moment*, Palgrave Macmillan, 2005, σ. 16.

δυνάμεις¹⁰. Η ιδεολογία αυτή όμως παρουσιάζει κάποια προβλήματα καθώς δεν ασχολείται με την κατανομή ισχύος. Απόρροια αυτής της προσέγγισης είναι αδυναμία των ΗΠΑ να συμβιώνουν με κράτη διαφορετικών ιδεολογικών προσανατολισμών¹¹.

Η αμερικανική εξωτερική πολιτική κινήθηκε μεταξύ απομονωτικών τάσεων και προώθησης των αμερικανικών αξιών μέσω επεμβατικών τάσεων. Η πρώτη κατεύθυνση υποστήριζε ότι η Αμερική υπερασπίζει τις αξίες τις καλύτερα, όταν βρίσκεται μακριά από τις υποθέσεις τις διεθνούς πολιτικής. Η δεύτερη κατεύθυνση αυτή του παρεμβατισμού, υποστήριζε την ανάγκη για την διάδοση των αμερικανικών αξιών. Οι ταλαντεύσεις αυτές οφείλονταν στην ιδέα της αμερικανικής μοναδικότητας (*exceptionalism*) σύμφωνα με την οποία η Αμερική μπορεί να οδηγήσει την ανθρωπότητα προς τις αξίες της ελευθερίας και της δημοκρατίας και είναι απόλυτα συνυφασμένη με την παράδοση του φιλελευθερισμού. Οι Ηνωμένες Πολιτείες ιδρύθηκαν για να είναι διαφορετικές από τον υπόλοιπο κόσμο δηλαδή την Ευρώπη¹².

Ειδικότερα κατά την περίοδο του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου η αμερικανική κυβέρνηση υπό τον Γούντροου Ουίλσον επέλεξε την απομόνωση και τη μη συμμετοχή στον πόλεμο παρά μόνο το 1917 όταν αναμόρφωσε πλήρως την διεθνή της πολιτική στη βάση των αντιλήψεων περί διάδοσης των αμερικανικών φιλελεύθερων αξιών. Όμως, η μη συμμετοχή των ΗΠΑ στην Κοινωνία των Εθνών μετά από απόφαση του Κογκρέσου να μην εμπλακεί η χώρα σε υποθέσεις του ανατολικού ημισφαιρίου και να διατηρηθεί η ουδετερότητα, επιβεβαίωσε τις ασύμμετρες τάσεις που χαρακτήριζαν την αμερικανική εξωτερική πολιτική κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα.

Η ανάγκη βέβαια για εθνική επιβίωση και προστασία του εθνικού συμφέροντος θεωρούνται θέματα υψίστης σημασίας όταν το ορίζει η γεωπολιτική κατάσταση. Πιο συγκεκριμένα, η Αμερική με την συμμετοχή της στον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο επέλεξε να εμπλακεί στις διεθνείς εξελίξεις και ενεπλάκη ακόμη περισσότερο μετά το 1945 όταν πλέον αποτελούσε το μοναδικό αντίβαρο στη σοβιετική ισχύ σε μια Ευρώπη που χαρακτηριζόταν από πλήρη κατάπτωση¹³.

¹⁰ Luis Hartz, *The Liberal Tradition in America*, New York, Harcourt brace Jovanovich, 1955, σ. 3-6.

¹¹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική : 1945-2002*, Εκδόσεις Ποιότητα, Βιβλιοθήκη Διεθνών Σχέσεων και Εξωτερικής Πολιτικής Νο5, Αθήνα, 2003, σ. 36

¹² Robert Jervis, "Identity and the Cold War", in Melvyn P. Leffler and Odd Arne Westad (eds), *The Cambridge history of the Cold War*, Volume II Crises and Détente, Cambridge University Press, σ. 23

¹³ Οι ΗΠΑ εισήλθαν στον πόλεμο, όταν δέχθηκαν επίθεση από την Ιαπωνία στο Περλ Χάρμπορ (7 Δεκεμβρίου 1941), η οποία ανάγκασε τις ΗΠΑ να συμμετάσχουν στον πόλεμο με το μέρος των Συμμάχων. Η ιαπωνική επίθεση στο Περλ Χάρμπορ συνέβαλε καθοριστικά στην αντίληψη του μέσου Αμερικανού ότι η απομόνωση των ΗΠΑ από τις διεθνείς εξελίξεις, δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί. Η παρουσία των Αμερικανών και αυτή τη φορά, καθόρισε τη λήξη του πολέμου. Το τελικό πλήγμα

Η στάση των ΗΠΑ κατά την διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου θα μπορούσε να χαρακτηριστεί γενικά ως αντιφατική. Ο πρόεδρος Φραγκλίνος Ρούζβελτ αλλά και ο διάδοχός του Χάρυ Τρούμαν είχαν ως στόχο η Αμερική να παραμείνει ενεργή μεταπολεμικά και να μην επιστρέψει στον απομονωτισμό του μεσοπολέμου γνωρίζοντας βέβαια ότι η αμερικανική κοινωνία απαρνιόταν τις ρεαλιστικές και γεωπολιτικές αντιλήψεις της Ευρώπης. Δηλαδή ενώ διακήρυτταν την προσήλωσή τους στον ιδεαλισμό ακολούθησαν στην πράξη εξωτερική πολιτική βασισμένη στο συμφέρον και στις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού. Ήλπιζε ότι η συνεργασία μεταξύ των τριών συμμάχων του πολέμου θα ήταν εφικτή για την μεταπολεμική διεθνή τάξη.

Ο πρόεδρος Ρούζβελτ είχε θέσει προ πολλού φιλόδοξους στόχους, αρχικά την ολοκληρωτική ήττα των δυνάμεων του Άξονα σε Ευρώπη και Ασία, στη συνέχεια την εξασφάλιση της οικονομικής ηγεμονίας των ΗΠΑ έναντι της Βρετανικής Αυτοκρατορίας και τη δημιουργία ενός διεθνούς οργανισμού που θα εξασφάλιζε την ειρήνη. Επομένως οι κινήσεις του Roosevelt ήταν καλυμμένες από τα ιδεαλιστικά και φιλελεύθερα ιδεολογήματα που η κοινωνία μπορούσε να αποδεχτεί περισσότερο από τους όρους της ευρωπαϊκής *Realpolitik* ¹⁴. Οι ΗΠΑ δεν ενεπλάκησαν μόνο στρατιωτικά στον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο αλλά ήδη από το 1941 προσπάθησαν μέσω της διπλωματίας, να προωθήσουν τους οραματισμούς τους για τον μεταπολεμικό κόσμο και στους συμμάχους τους. Ο Ρούζβελτ παρουσίασε την μεταπολεμική κατάσταση με βάση τους ιδεολογικούς όρους της διεθνούς συνεργασίας και βασιζόμενος στις φιλελεύθερες αξίες. Κατέχοντας την ισχυρότερη βιομηχανική βάση στον κόσμο, οι ΗΠΑ υπέγραψαν με την Μεγάλη Βρετανία τον Ατλαντικό Χάρτη, με τον οποίο διακήρυτταν τις φιλελεύθερες και δημοκρατικές αξίες και την εξασφάλιση καλύτερων κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών για όλους τους λαούς της γης¹⁵.

Επόμενη κίνηση του Αμερικανού προέδρου ήταν η ιδέα των *τεσσάρων αστυνόμων* που θα αποτελούσαν την βάση για την διεθνή τάξη μετά το τέλος του πολέμου. Εκτός από τις ΗΠΑ, η Σοβιετική ένωση, η Μεγάλη Βρετανία και η Κίνα θα αποτελούσαν τους φύλακες της μεταπολεμικής ειρήνης και ασφάλειας. Η αμερικανική προσέγγιση απέναντι στα μεταπολεμικά ζητήματα της Ευρώπης παρέμεινε προσκολλημένη στην ελπίδα η συνεργασία των συμμάχων να διαιωνισθεί στα πλαίσια του ΟΗΕ

δόθηκε κατά της Ιαπωνίας, με τη χρήση ενός νέου όπλου της ατομικής βόμβας, σε δύο διαφορετικές πόλεις, τη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι το Αύγουστο του 1945

¹⁴ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα...*, ό.π., σ. 40.

¹⁵ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα...*, ό.π., σ. 41.

απορρίπτοντας βέβαια μια πολιτική ισχύος (power politics). Αυτή ήταν και η τελευταία του κίνηση η δημιουργία δηλαδή του ΟΗΕ το 1943 , ένας οργανισμός που θα στόχευε στην προώθηση της παγκόσμιας συνεργασίας και την δημιουργία του συμβουλίου ασφαλείας μέλη της οποίας θα ήταν οι τέσσερις αστυνόμοι ¹⁶ .

Επομένως , οι πολιτικές που διάλεξε η αμερικανική κυβέρνηση κατά τη διάρκεια και ειδικότερα προς τα τέλη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου κατάφεραν να μην απομονώσουν την χώρα αλλά να αναμειχθεί περισσότερο στις ευρωπαϊκές υποθέσεις της μεταπολεμικής εποχής. Οι δυτικοί Σύμμαχοι δεν είχαν ενιαία στάση σχετικά με τον τρόπο συγκρότησης του μεταπολεμικού κόσμου. Ο Τσόρτσιλ είχε πιο περιορισμένους στόχους, με κύριο μέλημα την εξασφάλιση του ελέγχου της Μεσογείου, καθώς και της διασφάλισης της ανεξαρτησίας των χωρών της κεντρικής και της ανατολικής Ευρώπης, που θα λειτουργούσαν σαν ουδέτερη ζώνη ασφαλείας ανάμεσα στο Ηνωμένο Βασίλειο και την ΕΣΣΔ¹⁷. Ο νέος πρόεδρος των ΗΠΑ, Τρούμαν προσπάθησε με σταδιακά βήματα να διαμορφώσει την αμερικανική πολιτική στις εξελίξεις της ευρωπαϊκής ηπείρου μετά τον πόλεμο και επιδιώκοντας να ξεφύγει από την τάση του απομονωτισμού που περιέλαβε την εξωτερική πολιτική της χώρας του δικαιολόγησε την ευθύνη της Αμερικής να επέμβει για την διατήρηση της ισορροπίας έναντι της σοβιετικής ισχύος.

Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση αγωνίστηκαν μαζί ως σύμμαχοι κατά των δυνάμεων του Άξονα. Ωστόσο, η σχέση μεταξύ των δύο εθνών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως τεταμένη. Πριν ακόμα από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, διατυπώθηκαν οι διαφωνίες των Συμμάχων σχετικά με το πως θα διαμορφωνόταν μεταπολεμικά η Ευρώπη. Οι δύο πλευρές είχαν διαφορετικές ιδέες σχετικά με την εγκαθίδρυση και την συντήρηση του νέου συστήματος ασφαλείας. Οι Αμερικανοί ήταν από καιρό επιφυλακτικοί για τον σοβιετικό κομμουνισμό και ανησυχούσαν για την τυραννική κυριαρχία του Ιωσήφ Στάλιν. Από τη μεριά τους, οι Σοβιετικοί απέρριψαν την πρόθεση των Αμερικανών για δεκαετίες να αντιμετωπίσουν τη Σοβιετική Ένωση ως νόμιμο μέρος της διεθνούς κοινότητας καθώς και επίσης, αντιλαμβάνονταν αρνητικά και την καθυστερημένη ένταξη των ΗΠΑ στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, που είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο δεκάδων εκατομμυρίων Ρώσων.

¹⁶ Η μεγάλη Βρετανία πρότεινε και την Γαλλία ως αντίβαρο στην σοβιετική ισχύ.

¹⁷ Paul Levine & Harry Papasotiriou, *America since 1945...*, ό.π., , σ.18.

Οι δυτικοί Σύμμαχοι επιθυμούσαν την εγκαθίδρυση ενός συστήματος δημοκρατικών χωρών που θα επέλυαν τις διαφορές τους μέσω των διεθνών οργανισμών. Από την άλλη, η πάγια επιδίωξη της Σοβιετικής Ένωση ήταν ο αμεσότερος και εντατικότερος έλεγχος των χωρών στα σύνορά της καθώς και των εσωτερικών τους υποθέσεων. Ο Στάλιν είχε στο μυαλό του μια διεθνή τάξη βασισμένη στον πανσλαβισμό και την κομμουνιστική ιδεολογία.¹⁸ Από τα δημοσιευμένα σοβιετικά αρχεία, δεν επιθυμούσε την έναρξη ενός επεκτατικού πολέμου παρά μόνο όταν οι συσχετισμοί ισχύος ήταν ευνοϊκοί για την σοβιετική πλευρά¹⁹.

Στη Διάσκεψη της Γιάλτας, που πραγματοποιήθηκε από τις 4 έως τις 11 Φεβρουαρίου του 1945 η οποία σύννοδος θεωρείται μεγάλης σπουδαιότητας, κυρίως λόγω των θεμάτων που διαπραγματεύτηκαν οι "Τρεις Μεγάλοι" (The big three, όπως ήταν τότε το προσωνύμιό τους) και είχε να κάνει με τη μεταπολεμική πολιτική που θα ακολουθούσαν σχετικά με τις χώρες που είχε καταλάβει η Ναζιστική Γερμανία αλλά και με την τύχη των χωρών που είχαν συμμαχήσει με αυτήν. Επισημοποιήθηκε η πρόθεση για τη δημιουργία του Ο.Η.Ε., απορρίφθηκε η πρόταση των Τσόρτσιλ και Ρούσβελτ για διαμελισμό της Γερμανίας, και τέλος αποφασίστηκε η εκμηδένιση του γερμανικού милитарισμού και ναζισμού, για να μην μπορέσει ξανά η Γερμανία να απειλήσει την παγκόσμια ειρήνη²⁰.

Οι συνομιλίες όμως δεν έφεραν συμφωνία σχετικά με το πώς θα διαμορφώνονταν η νέα τάξη πραγμάτων στην μεταπολεμική Ευρώπη. Η Διάσκεψη του Πότσδαμ ήταν η τελευταία διάσκεψη των ηγετών των τριών μεγάλων συμμαχικών δυνάμεων αμέσως μετά την παράδοση άνευ όρων της Ναζιστικής Γερμανίας και τον τερματισμό του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ευρώπη. Κατά τη διάρκειά της διατυπώθηκαν σημαντικές διαφωνίες σχετικά με τις μελλοντικές εξελίξεις στη Γερμανία και την υπόλοιπη κεντρική και ανατολική Ευρώπη. Επιπλέον η εμφανής αντιπάθεια ανάμεσα στις δύο πλευρές επιβεβαίωσε την αμοιβαία καχυποψία και οδήγησε σε περιχαράκωση. Τα παράπονα και από τις δύο πλευρές ωρίμασαν σταδιακά, σε μια συντριπτική αίσθηση αμοιβαίας δυσπιστίας και εχθρότητας. Η αντίληψη στην έντονη καχυποψία του Άλλου επικρατούσε έντονα και στις δύο υπερδυνάμεις της εποχής.

Σε αυτή τη διάσκεψη ο Τρούμαν ενημέρωσε επισήμως τον Στάλιν για τα πυρηνικά όπλα που πλέον διέθεταν οι ΗΠΑ. Μία εβδομάδα μετά τη διάσκεψη βομβαρδίστηκαν

¹⁸ Henry Kissinger, *Διπλωματία*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 1995, σ. 490.

¹⁹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα...*, ό.π., σ. 52.

²⁰ [Michael L. Dockrill & Michael F. Hopkins, *The Cold War 1945-1991*, Palgrave Macmillan](#)

με πυρηνικά όπλα η Χιροσίμα και το Ναγκασάκι. Μετά τη συνθηκολόγηση της Ιαπωνίας, ο Στάλιν διαμαρτυρήθηκε διότι επί της ουσίας οι Αμερικανοί δεν επέτρεψαν στους Σοβιετικούς να έχουν επιρροή σε αυτή την χώρα, που πέρασε αποκλειστικά στη δική τους σφαίρα²¹.

2.2 Το διεθνές περιβάλλον και η στάση των δύο υπερδυνάμεων 1945-1969

Μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου διαμορφώθηκε μια νέα διεθνής τάξη στην Ευρώπη, με την Σοβιετική Ένωση και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής να ξεπροβάλλουν ως οι κυρίαρχες δυνάμεις της ηπείρου. Η Ευρώπη βγήκε από τον πόλεμο καταπονημένη και οι δυτικοευρωπαϊκές χώρες στράφηκαν προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Το γεγονός αυτό ενέτεινε ακόμα περισσότερο την αντιπαλότητα μεταξύ των δύο αδιαμφισβήτητα κερδισμένων από τον πόλεμο και παγκοσμίων για την εποχή, υπερδυνάμεων, των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ, καθώς είχε ριζωθεί για τα καλά η αντίληψη πως το κέρδος για τη μία ισούται με ήττα για την άλλη («zero sum game»).

Η ήττα της χιτλερικής Γερμανίας και της αυτοκρατορικής Ιαπωνίας δημιούργησε δύο στρατηγικά κενά στην Ευρώπη και στην Άπω Ανατολή. Το κύριο ερώτημα που επικρατούσε τον πρώτο καιρό μετά το τέλος του πολέμου ήταν ποιος θα ήλεγχε την Γερμανία που αποτελούσε μια ισχυρή βιομηχανική βάση στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Ο μεταπολεμικός σοβιετικός επεκτατισμός στην Ανατολική Ευρώπη πυροδότησε τους φόβους πολλών Αμερικανών για ένα ρωσικό σχέδιο για τον έλεγχο του κόσμου. Βασική επιδίωξη των Αμερικανών ήταν να μην περιέλθει η ευρασιατική περιοχή και ιδιαίτερα η Γερμανία υπό την εξουσία μίας και μόνο ισχυρής δύναμης όπως αυτή της Σοβιετικής Ένωσης. Η δυτική Ευρώπη έτσι θα ήταν αδύνατον να διατηρήσει τη αυτονομία της από την Σοβιετική Ένωση. Μάλιστα οι μελέτες του NATO τη δεκαετία του 1950 που αφορούσαν την οικονομική πορεία της ΕΣΣΔ για τις επόμενες δύο δεκαετίες αποδείκνυαν ότι αν και η Μόσχα δεν θα είχε την οικονομική ισχύ των ΗΠΑ θα μπορούσε όμως να την ξεπεράσει εφόσον και αν είχε υπό την επιρροή της την

²¹ [Michael L. Dockrill & Michael F. Hopkins, *The Cold War...*](#), ό.π.

δυτικοευρωπαϊκή οικονομία²². Επίσης και για τους Σοβιετικούς ήταν αδιανόητο η Γερμανία να περάσει υπό την επιρροή της Δύσης και του καπιταλισμού.

Η ανάδυση της ως παγκόσμιας δύναμης μετά το 1945, αποτελεί σημαντική παράμετρο για την κατανόηση των διεθνών υποθέσεων κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου. Κρίσιμη μεταβλητή για την κατανόηση της συμπεριφοράς μιας μεγάλης δύναμης, και μάλιστα υπερδύναμης, είναι η ισορροπία ισχύος μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και η ανάγκη εξισορρόπησης του αντίπαλου δέους. Οι σχέσεις μεταξύ της ΕΣΣΔ και των ανατολικών ευρωπαϊκών της συμμάχων, οι σχέσεις της ΕΣΣΔ με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και οι σοβιετικές σχέσεις με διάφορα επαναστατικά κινήματα και κυβερνήσεις στον Τρίτο Κόσμο είχαν αποτελέσει κρίσιμα θέματα στη διεθνή πολιτική, καθώς επίσης κύριους παράγοντες των υποθέσεων ΗΠΑ-ΕΣΣΔ. Οι σχέσεις αυτές χαρακτηρίζονταν από την προσπάθεια να αποκτήσει η Σοβιετική Ένωση *κράτη-πελάτες* για τη διατήρηση της ηγεμονίας της και βέβαια ως πρακτική εξισορρόπησης μιας άλλης ηγεμονικής δύναμης που επίσης επιδίωκε να δημιουργήσει *κράτη-πελάτες* και να ελέγχει τις γεωγραφικές περιφέρειες, κρίσιμες για τη διαφύλαξη των ηγεμονικών της κεκτημένων και την εδραίωση της επικυριαρχίας της στις σφαίρες επιρροής της. Ενώ η στρατηγική διατήρησης της σοβιετικής ηγεμονίας μπορεί να ταυτιζόταν με την προώθηση της κομμουνιστικής ιδεολογίας, η στρατηγική της εξισορρόπησης του αντίπαλου ηγεμόνα ήταν αμιγώς επιλογή εξασφάλισης του εθνικού συμφέροντος χωρίς ιδεολογικούς εξαναγκασμούς όπως η παγκόσμια διάδοση του κομμουνισμού.

Στην περιοχή της Άπω Ανατολής παρουσιάστηκε επίσης ένα στρατηγικό κενό μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Το ιαπωνικό κέντρο οικονομικής ισχύος μπορεί να ελεγχόταν από τις ΗΠΑ, ωστόσο ένα κενό εξουσίας παρατηρήθηκε κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο στην Κίνα. Μια χώρα με τεράστιους πόρους και δυνατότητες, την οποία η Αμερική επεδίωκε, όπως προαναφέρθηκε, να την εντάξει ανάμεσα στους Μεγάλους της μεταπολεμικής περιόδου και στο συμβούλιο ασφαλείας του ΟΗΕ. Από το 1949 βέβαια το κενό αυτό καλύφθηκε από την νικηφόρα επανάσταση των κομμουνιστών υπό τον Μάο Τσετούνγκ και η ΕΣΣΔ σύναψε συμμαχία με τη νεοσύστατη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας. Η νίκη των Κινέζων κομμουνιστών το 1949 χαιρετίστηκε ως ένας μεγάλος θρίαμβος για το παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα.

²² North Atlantic Defense Committee, *North Atlantic Treaty Organization Medium Term Plan*, 1 April 1950, σ. 19-27. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a500328d.pdf>.

Όσον αφορά τα πυρηνικά όπλα , τη δεκαετία που ακολούθησε τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, η ΕΣΣΔ υστερούσε σημαντικά στο συσχετισμό ισχύος σε σχέση με τις ΗΠΑ. Το σοβιετικό κράτος επικεντρώθηκε σε μια προσπάθεια να αυξήσει την πυρηνική ισχύ του ώστε να εξισορροπήσει τις ΗΠΑ. Ο πυρηνικός ανταγωνισμός και ο τρόμος των πυρηνικών έβαζε την παγκόσμια διάδοση του κομμουνισμού σε δεύτερη μοίρα, καθώς ο πυρηνικός φόβος όπως αναφέρει ο Τζον Λιούις Γκάντις είχε ως αποτέλεσμα «...να αλλάξει ένα κράτος, το οποίο, αν μετρούσε μόνο η ιδεολογία, θα είχε αναζητήσει την πλήρη αναδιάρθρωση του υφιστάμενου διεθνούς συστήματος [...]. Η Σοβιετική Ένωση αρκέστηκε σε ένα σύστημα στο εσωτερικό του οποίου αναζητούσε τη δράση, ενώ ο στόχος ανατροπής του καπιταλισμού μετατέθηκε σε ένα αόριστο και απροσδιόριστο μέλλον»²³.

Οι σύμμαχοι των ΗΠΑ στην Δυτική Ευρώπη αντιμετώπιζαν το πρόβλημα του ελέγχου της σοβιετικής ισχύος και των αναθεωρητικών επιδιώξεων της ΕΣΣΔ. Κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής και ψυχροπολεμικής περιόδου, επικράτησε στην αμερικανική εξωτερική πολιτική, η πολιτική της «ανάσχεσης». Με την πάροδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι περισσότεροι Αμερικανοί αξιωματούχοι συμφώνησαν ότι η καλύτερη άμυνα κατά της σοβιετικής απειλής και επέκτασης ήταν μια στρατηγική που θα βασιζόταν στον περιορισμό της κομμουνιστικής εξάπλωσης. Το 1946, στο διάσημο «μακρύ τηλεγράφημά»²⁴ και τον επόμενο χρόνο στο κείμενο « Οι πηγές της Σοβιετικής Συμπεριφοράς » (*The Sources of the Soviet conduct*) ο Τζορτζ Κέναν εξηγούσε ότι «η σοβιετική εξουσία επηρεάζεται από την λογική της βίας»²⁵. Τα έγγραφα αυτό αποτέλεσαν την βάση της πολιτικής των ΗΠΑ για όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και διαμόρφωσαν την αμερικανική εξωτερική πολιτική για τις επόμενες τέσσερις δεκαετίες σε κάθε κρίση που αντιμετώπιζε παγκοσμίως.

Σημαντική και καθοριστική εξέλιξη για την πορεία της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής της ανασχεσης ήταν και η απόφαση της αγγλικής κυβέρνησης να αποσύρει τα στρατεύματά της από την Ελλάδα και την Τουρκία με

²³ John Lewis Gaddis, *The Long Peace: Inquiries into the History of the Cold War*. New York, NY: Oxford University Press. 1987.

²⁴, George Kennan to George Marshall , "*Long Telegram*", 1946. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/pdf/6-6.pdf

²⁵ George Kennan, "*The Sources of Soviet Conduct*" (1947) Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>

επακόλουθο την ανάληψη του εξισορροπητικού ρόλου από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Εν συνεχεία η αμερικανική κυβέρνηση διακηρύττοντας το Δόγμα Τρούμαν και σε συνεννόηση με το Κογκρέσο διέθεσε οικονομική βοήθεια για την υποστήριξη των οικονομιών και των στρατευμάτων της Ελλάδας και της Τουρκίας. Γενικότερα, το δόγμα Τρούμαν υπονοούσε την αμερικανική υποστήριξη για τα έθνη που απειλούνταν από τον σοβιετικό κομμουνισμό. Μάλιστα ο Πρόεδρος Τρούμαν δήλωσε στο Κογκρέσο το 1947, "Πρέπει να είναι η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών να υποστηρίζει τους ελεύθερους λαούς που αντιστέκονται στην απόπειρα υποταγής ... από εξωτερικές πιέσεις»²⁶. Τον Ιούνιο του 1947, ακολουθώντας τη γραμμή του δόγματος Τρούμαν, οι ΗΠΑ θέσπισαν το σχέδιο Μάρσαλ, ένα πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας για όλες τις ευρωπαϊκές χώρες που θα ήθελαν να συμμετάσχουν, συμπεριλαμβανομένης και της Σοβιετικής Ένωσης.

Ο Στάλιν πίστευε ότι η οικονομική ολοκλήρωση με τη Δύση θα επέτρεπε στις χώρες του Ανατολικού Συνασπισμού να ξεφύγουν από τον σοβιετικό έλεγχο και ότι οι ΗΠΑ προσπαθούσαν να αγοράσουν μια ευνοϊκή ευθυγράμμιση της Ευρώπης προς την Αμερική. Συνεπώς, ο Στάλιν εμπόδισε τα έθνη του ανατολικού μπλοκ να λάβουν ενίσχυση από το Σχέδιο Μάρσαλ²⁷. Το Σχέδιο Μολότοφ ήταν το αντίστοιχο Σχέδιο Μάρσαλ της Σοβιετικής Ένωσης που δημιουργήθηκε το 1947 για την παροχή βοήθειας και την ανασυγκρότηση των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης που ήταν πολιτικά και οικονομικά ευθυγραμμισμένες με τη Σοβιετική Ένωση.

Επόμενη κρίση που αντιμετώπισαν οι δύο υπερδυνάμεις και βρέθηκαν σε τεταμένο κλίμα ήταν όταν τον Ιούνιο του 1948, ο Στάλιν αντιδρώντας στην οικονομική ενοποίηση που επιχειρούν οι σύμμαχοι στους ενοποιημένους τομείς τους, απέκλεισε οδικώς και σιδηροδρομικώς το Δυτικό Βερολίνο, που αποτελούσε έναν θύλακα στη σοβιετική ζώνη κατοχής. Οι σύμμαχοι δημιούργησαν μια αερογέφυρα απ' όπου μετέφεραν για έναν σχεδόν χρόνο εκατομμύρια τόνους εφοδίων²⁸. Τελικά τον Μάιο του 1949 ο Στάλιν παραδέχθηκε την ήττα του και έλυσε τον αποκλεισμό, μετατρέποντας τη σοβιετική πρόκληση σε μεγάλο θρίαμβο για τις δυτικές δυνάμεις. Το σημαντικότερο αποτέλεσμα αυτής της κρίσης ήταν η ενίσχυση της καχυποψίας και η

²⁶ Gaddis, John Lewis, *The Cold War: A New History*, Penguin Press, 2005, σ. 28-29

²⁷ Το ίδιο, σ. 32

²⁸ Bernstein Serge, Milza Pierre, *Ιστορία της Ευρώπης – Διάσπαση και Ανοικοδόμηση της Ευρώπης 1919 έως σήμερα*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, σ. 183

βαθύτερη διαίρεση της Ευρώπης, που συντήρησαν και αυτές την ψυχροπολεμική ένταση²⁹

Το έγγραφο NCS 68, τον Απρίλιο του 1950, κατέληγε γενικά στο συμπέρασμα ότι η θέληση της Σοβιετικής Ένωσης, για ηγεμονία, κινδυνεύει από μια νέα φανατική πίστη, αντίθετη προς τη δική μας και επιδιώκει να επιβάλει την απόλυτη εξουσία της στον υπόλοιπο κόσμο³⁰. Οποιοδήποτε μέρος στον κόσμο επέλεγαν να απειλήσουν οι Σοβιετικοί θα καθίστατο ζωτικό για τις ΗΠΑ. Οι σοβιετικές ένοπλες δυνάμεις δεν ήταν διατεθειμένες να προκαλέσουν ένα γενικευμένο πόλεμο οπουδήποτε έως ότου αναπτύξουν το πυρηνικό τους οπλοστάσιο. Αντίθετα, ήταν ο φόβος ότι το Κρεμλίνο, με τον φερόμενο έλεγχο του διεθνούς κομμουνισμού, θα μπορούσε να επεκταθεί ασταμάτητα, χωρίς δύναμη, απλώς με την υποκίνηση των κομμουνιστικών επαναστάσεων. Η κυβέρνηση Τρούμαν έσπευσε να κλιμακώσει και να επεκτείνει την πολιτική του περιορισμού. το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας πρότεινε την ενίσχυση των φιλοδυτικών συμμαχιών και τον τετραπλασιασμό των αμυντικών δαπανών.

Στα επόμενα χρόνια οι διάφορες κρίσεις που λάμβαναν χώρα παγκοσμίως αντιμετωπίστηκαν από πλευράς ΗΠΑ σύμφωνα με την πολιτική της ανάσχεσης της σοβιετικής επιρροής σε χώρους που κρίνονταν ζωτικοί για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Οι εντάσεις κλιμακώνονταν σε διάφορες περιοχές όπως την δεκαετία του 1950, όταν ξέσπασε ο πόλεμος στην Κορέα. Οι ΗΠΑ αντιλαμβάνονταν αυτή την κρίση ως μια διαδικασία η οποία θα επέφερε αρνητικά αποτελέσματα για τα συμφέροντά της. Ένας κομμουνιστικός έλεγχος χωρίς αντίσταση θα συνοδευόταν από ένα ασιατικό κομμουνισμό που θα υπέσκαπτε τον δυτικό προσανατολισμό της Ιαπωνίας. Ο Τρούμαν διακήρυξε ότι μοναδικός σκοπός της εμπλοκής των ΗΠΑ ήταν η εδραίωση της ελευθερίας και της δημοκρατίας³¹. Ο πόλεμος της Κορέας αποτέλεσε μια έμμεση ένοπλη σύγκρουση μεταξύ των υπερδυνάμεων. Ο πόλεμος της Κορέας είχε σαν αποτέλεσμα την αναδιοργάνωση του NATO και τον επανεξοπλισμό των συμμάχων. Η ατλαντική Συμμαχία μεταμορφώθηκε σε μια στρατιωτική οργάνωση κι όχι μόνο σε έναν πολιτικό συνασπισμό. Ο πόλεμος επίσης, είχε σημαντικές συνέπειες στις χώρες της Δύσης. Πυροδοτήθηκε μια αντικομμουνιστική ψύχωση, που στις Ηνωμένες Πολιτείες

²⁹ John W. Young, *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991: πολιτική ιστορία*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2003, σελ. 48

³⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα...*, ό.π., σ. 116-117

³¹ Henry Kissinger, *Διπλωματία*, ό.π., σ.538

εκφράστηκε και με το «κυνήγι μαγισσών» του φανατικού αντικομμουνιστή γεροϋσιαστή Τζόσεφ Μακάρθυ³². Η μη εμπλοκή των ΗΠΑ στις κρίσεις αυτές θα σήμαινε την απώλεια της Νοτιοανατολικής Κίνας και με βάση τη «θεωρία του ντόμινο», θα τίθετο σε κίνδυνο η αμερικανική ασφάλεια στον Ειρηνικό.

Η κρίση που ξέσπασε το καλοκαίρι του 1956 στην Αίγυπτο αμέσως μετά την εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ και που συνεχίστηκε το φθινόπωρο του ίδιου έτους οδήγησε στον κίνδυνο γενίκευσης πολεμικής σύγκρουσης των συνασπισμένων δυνάμεων Αγγλίας, Γαλλίας και Ισραήλ κατά της Αιγύπτου. Στις ΗΠΑ, επί προεδρίας του Αϊζενχάουερ, ο υπουργός εξωτερικών Τζον Φόστερ Ντάλες υιοθέτησε μια «Νέα Οπτική» (New Look) στον τρόπο εφαρμογής της στρατηγικής του περιορισμού, σύμφωνα με την οποία τον κύριο αποτρεπτικό ρόλο θα είχαν τα πυρηνικά όπλα σε περίπτωση σύρραξης. Ο Ντάλες εισήγαγε επίσης τη στρατηγική των μαζικών αντιποίνων (*massive retaliation*), σύμφωνα με την οποία, οι ΗΠΑ θα επέφεραν μεγάλο πλήγμα στην ΕΣΣΔ σε περίπτωση εκδήλωσης σοβιετικής επιθετικότητας. Σε αντίθεση με τις αντιλήψεις του NSC-68, ο Αϊζενχάουερ επεδίωξε να αυξήσει την πυρηνική αποτροπή μειώνοντας τις συμβατικές δυνάμεις³³. Τελικά ο κίνδυνος γενίκευσης ενός πολέμου, αποτράπηκε με την παρέμβαση του ΟΗΕ μετά και την παγκόσμια πίεση που ασκήθηκε, λαμβάνοντας έτσι διεθνή διάσταση, όταν και διατάχθηκε η κατάπαυση του πυρός. Παρά ταύτα η κρίση παρατάθηκε μονομερώς από το Ισραήλ μέχρι την άνοιξη του 1957.

Μετά την πτώση του σταλινικού ηγέτη της Ουγγαρίας, ξέσπασε αντισοσιαλιστική εξέγερση στη χώρα αυτή. Επιχειρώντας να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των εξεγερθέντων, το νέο καθεστώς με ηγέτη τον Ίμρε Νάγκι κατάργησε επίσημα τη μυστική αστυνομία, διακήρυξε την πρόθεση του να αποσύρει την Ουγγαρία από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας και δήλωσε την πρόθεση του να διεξαχθούν ελεύθερες εκλογές. Οι δυνάμεις του Συμφώνου της Βαρσοβίας επενέβησαν για να αποκαταστήσουν την τάξη. Χιλιάδες Ούγγροι συνελήφθησαν και απελάθηκαν στη Σοβιετική Ένωση, ενώ περίπου 200.000 εγκατέλειψαν την χώρα. Ο Χρουστσόφ διατύπωνε την ίδια περίοδο επιθετική ρητορική ισχυριζόμενος ότι οι εφοδιασμένοι με πυρηνικές κεφαλές βαλλιστικοί πύραυλοι που διέθετε πλέον η ΕΣΣΔ μπορούσαν να πλήξουν οποιοδήποτε στόχο στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Παράλληλα με τη ρητορική,

³² Bernstein Serge, Milza Pierre, *Ιστορία της Ευρώπης – Διάσπαση ...*, ό.π., σ . 185

³³ Henry Kissinger, *Διπλωματία*, ό.π., σ . 620-4

υιοθέτησε το εκ διαμέτρου αντίθετο δόγμα της «ειρηνικής συνύπαρξης» των δύο συστημάτων, απορρίπτοντας το προγενέστερο σταλινικό δόγμα σύμφωνα με το οποίο ο πόλεμος ήταν αναπόφευκτος. Η βίαιη καταστολή όμως της εξέγερσης στην Ουγγαρία είχε αρνητικές συνέπειες για το σοβιετικό καθεστώς και προκάλεσε τριβές ανάμεσα στα κομμουνιστικά κόμματα παγκοσμίως, ιδιαίτερα δε στη δυτική Ευρώπη. Η συμμετοχή σε αυτά μειώθηκε καθώς πολλοί απογοητεύτηκαν από τη βιαιότητα της καταστολής στην Ουγγαρία.

Ο επόμενος πρόεδρος Τζον Φ. Κένεντι αντιμετώπισε εξίσου πολλά προβλήματα ανά τον κόσμο όπως στην Ινδοκίνα, την Ευρώπη και την Κούβα όπου έφερε τις δύο υπερδυνάμεις στο χείλος μιας πυρηνικής πολεμικής αναμέτρησης. Η εξωτερική πολιτική του Κένεντι ήταν ουσιαστικά μια επέκταση της εξωτερικής πολιτικής των προηγούμενων προέδρων Αϊζενχάουερ και Τρούμαν. Το Δόγμα Κένεντι βασίστηκε στην ανάσχεση του κομμουνισμού και την αντίληψη ότι κάθε επέκταση της κομμουνιστικής επιρροής ήταν επικίνδυνη για την ελευθερία. Η νέα στρατηγική που ακολούθησε βασιζόταν στην ευέλικτη ανταπόδοση που σήμαινε την αύξηση τόσο των συμβατικών όσο και των πυρηνικών δυνάμεων. Η κρίση για το Βερολίνο επαναλήφθηκε όταν στη σύνοδο κορυφής της Βιέννης τον Ιούνιο του 1961, ο Χρυστόφορ επανέλαβε την απειλή του ότι αν δεν επιτευχθεί συμφωνία του Βερολίνου μέχρι τον Δεκέμβριο, η Σοβιετική Ένωση θα υπογράψει μια ξεχωριστή συνθήκη με την Ανατολική Γερμανία ενώ για να εμποδίσει την περαιτέρω μεταναστευτική ροή των ανατολικογερμανών στην δυτική Γερμανία διέταξε την κατασκευή του Τείχους. Ο Κένεντι μη αμφισβητώντας την απόφαση αυτή, αντέδρασε πιο ευέλικτα με την επιστράτευση εφέδρων και κατέστησε σαφές ότι το Βερολίνο είχε εξαιρετική στρατηγική σημασία για τις Ηνωμένες Πολιτείες και ότι η ελεύθερη πρόσβαση στην πόλη έπρεπε να διατηρηθεί. Η κρίση τελικά εκτονώθηκε με την αποχώρηση και των δύο πλευρών και την απόσυρση των τεθωρακισμένων στο *Checkpoint Charlie*³⁴.

Κατά την προεδρεία του Λίντον Τζόνσον (1963-1969), η πολιτική της ανάσχεσης συνέχιζε να ακολουθείται και να προκαλεί την ανάμειξη των ΗΠΑ σε διάφορα περιστατικά ανά τον κόσμο. Η επέμβαση στον πόλεμο του Βιετνάμ βασίστηκε σε αυτή την αντίληψη και σφράγισε την προεδρία του. Μέχρι την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού λοιπόν και το επίσημο τέλος του Ψυχρού πολέμου η ανάσχεση της σοβιετικής επιρροής ήταν στον πυρήνα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.

³⁴ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα....*, ό.π., σ. 185

Εξαίρεση βέβαια αποτελούσε η δεκαετία αποκλιμάκωσης κατά τη διάρκεια της περιόδου της ύφεσης η οποία μπορεί να χρονολογηθεί από το 1969 που αναλαμβάνει ο Νίξον την προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών και την υπογραφή της συνθήκης SALT I, έως και το 1979 με την εισβολή της Σοβιετικής Ένωσης στο Αφγανιστάν και την μη επικύρωση της συνθήκης SALT II. Η στρατηγική της ανάσχεσης εγκαταλείφθηκε, όχι για πάντα, έτσι ώστε να πάρει την σκυτάλη η αμερικανική στρατηγική υπό τους όρους της ισορροπίας των δυνάμεων και του ρεαλισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Από την κορύφωση του Ψυχρού Πολέμου στην Ύφεση

3.1 Τα πρώτα βήματα προσέγγισης

Η προέλευση της λέξης *ύφεση* (στα γαλλικά *détente*) προέρχεται από την λατινική λέξη *de tendere* που σημαίνει η επέκταση των προσπαθειών να μειωθεί η ένταση είτε πολιτική είτε στρατιωτική και να επιτευχθεί μια συνεργασία που θα βασίζεται στην εξεύρεση κοινών συμφερόντων³⁵. Η υιοθέτηση της γαλλικής λέξης *détente* προέκυψε όταν τα γαλλικά ήταν η γλώσσα της διπλωματίας και ανέκυψε όταν πλέον χρειαζόταν η χαλάρωση των εντάσεων στη βάση υπολογισμών της ισορροπίας δυνάμεων³⁶. Υπό το πρίσμα του Ψυχρού Πολέμου αυτή η ιδέα ήρθε στην επιφάνεια ιδιαίτερα μετά τον θάνατο του Στάλιν το 1953 και έφτασε στο αποκορύφωμα της επί προεδρίας Νίξον. Η πολιτική της *détente* είχε δύο πτυχές, η μία ήταν η εξεύρεση τρόπων κυρίως με την υπογραφή συμφωνιών ώστε να περιοριστεί η αντιπαλότητα και να ελεγχθούν οι συγκρούσεις σε περιοχές κοινού ενδιαφέροντος και η δεύτερη πτυχή αφορούσε την άσκηση από την Δύση και την Ανατολή ενός παιχνιδιού δύναμης. Δηλαδή αντιλήφθηκαν την *détente* ως ένα όργανο προώθησης των ενδιαφερόντων τους.

Η σύνοδος κορυφής το 1955 μεταξύ του Αϊζενχάουερ και της σοβιετικής ηγεσίας στη Γενεύη απέδειξε ότι υπήρχαν σημάδια ανάκαμψης των σχέσεων μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων³⁷. Αλλά η σοβιετική εισβολή στην Ουγγαρία ένα χρόνο αργότερα αλλά και οι έντονες αντιπαραθέσεις τα επόμενα έξι χρόνια απέδειξαν ότι η ένταση μεταξύ ΕΣΣΔ και ΗΠΑ ήταν πιο δυνατή από ποτέ.

³⁵ H. W. Brands, *The World in a Word: The Rise and Fall of Détente*, Rhetoric and Public Affairs, Vol. 1, No. 1, 1998, Michigan State University Press, σ.45.

³⁶ Gordon S. Barrass, *The Great Cold War: A Journey through the hall of mirrors*, Stanford Security Studies/Stanford University Press, 2009, σ.151.

³⁷ H.W. Brands, *The World in a word...*, ό.π., σ.50.

Μετά βέβαια την κρίση των πυραύλων το 1962 στην Κούβα φάνηκε η ανάγκη για επιβράδυνση των εντάσεων και διατήρηση ενός κοινού ενδιαφέροντος για ειρήνη. Ένα αδιέξοδο προέκυψε όταν καμία πλευρά δεν μπορούσε να ξεκινήσει έναν προληπτικό αγώνα για να κερδίσει στρατιωτικό πλεονέκτημα χωρίς να προκαλέσει τρομακτικές απώλειες. Οι ηγέτες και των δύο υπερδυνάμεων αναγνώρισαν ότι τα πυρηνικά όπλα ήταν στρατιωτικά αχρείαστα αλλά τα χρειαζόνταν για αναχαίτιση και διπλωματική μόχλευση. Παρόλο που, οι αναφορές που ανήγγειλε το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας στον πρόεδρο Κένεντι ότι οποιαδήποτε δύναμη και αν επιχειρούσε μια επίθεση χρησιμοποιώντας πυρηνικά όπλα, η καταστροφικότητα θα ήταν πολύ μεγάλη και οι απώλειες τρομερές, επιβεβαιώνοντας έτσι την αξία της παρατήρησης από τον θεωρητικό στρατηγικής Bernard Brondie «ότι ο κύριος στόχος της πυρηνικής εποχής είναι να αποτρέψει τον πόλεμο και όχι να τον προκαλέσει και να κερδίσει κάποια πλευρά»³⁸.

Η ανάδυση της στρατηγικής ισότητας που παρατηρήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1960, δηλαδή όταν η ΕΣΣΔ απέκτησε στρατηγική ισότητα με τις ΗΠΑ παρείχε την δυνατότητα στις δυο υπερδυνάμεις να μετριάσουν την αντιπαλότητα και την αντιπαράθεση του Ψυχρού πολέμου. Πιο συγκεκριμένα, οι προσπάθειες συνεργασίας έφεραν καρπούς μετά το '62, καθώς μεταξύ του 1963 και 1968 υπεγράφησαν τρεις συνθήκες που αφορούσαν γενικά όλο τον κόσμο. Η πρώτη συνθήκη, *Partial Nuclear Test Ban Treaty* αφορούσε την απαγόρευση των πυρηνικών δοκιμών στην ατμόσφαιρα, στο διάστημα και στο νερό και υπογράφηκε αρχικά από την Σοβιετική ένωση, τις ΗΠΑ και την Μεγάλη Βρετανία. Βέβαια, η συνθήκη δεν απαγόρευε τις πυρηνικές δοκιμές κάτω από το έδαφος και έτσι αναπτύχθηκε ένα νέο όπλο αυτό των πολλαπλών ανεξάρτητων στοχευόμενων οχημάτων επανεισαγωγής (multiple independently targetable reentry vehicle, MIRVs), αλλάζοντας την δυναμική της πυρηνικής αντιπαλότητας αφού αύξησε την ικανότητα των πυρηνικών δυνάμεων της Αμερικής να διεισδύει στην σοβιετική άμυνα και να χτυπά με μεγαλύτερη ακρίβεια τους στρατηγικούς στόχους του αντιπάλου³⁹.

Η δεύτερη συνθήκη το 1967, η Συνθήκη για το Διάστημα (*Outer Space Treaty*), που αποτελούσε το βασικό νομικό πλαίσιο του διεθνούς διαστημικού δικαίου. Μεταξύ των αρχών της, εμποδίζει τα κράτη που συμμετέχουν στη συνθήκη να

³⁸William Bur and David Alan Rosenberg, Nuclear competition in an era of stalemate, 1963-1975, in Melvyn P. Leffler and Odd Arne Westad (eds.), *The Cambridge History of ...*, ό.π., σ. 89.

³⁹ Το ίδιο, σ. 93.

τοποθετήσουν όπλα μαζικής καταστροφής σε τροχιά της Γης, να τα εγκαταστήσουν στη Σελήνη ή σε οποιοδήποτε άλλο ουράνιο σώμα ή να τα τοποθετήσουν με άλλο τρόπο στο διάστημα. Τέλος η τρίτη συνθήκη, το 1968 με την ονομασία, *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*, ήταν μια διεθνής συνθήκη που αποσκοπεί στην πρόληψη της διάδοσης των τεχνολογιών των πυρηνικών όπλων, στην προώθηση της συνεργασίας, στις ειρηνικές χρήσεις της πυρηνικής ενέργειας και στην περαιτέρω επίτευξη του στόχου της επίτευξης πυρηνικού αφοπλισμού και πλήρους αφοπλισμού⁴⁰. Οι συμφωνίες αυτές βασίζονται στο δόγμα της Αμοιβαίας και Εξασφαλισμένης Καταστροφής (MAD), σύμφωνα με το οποίο η κάθε πλευρά γνωρίζει ότι σε περίπτωση πυρηνικής σύρραξης, θα επωμιστεί τεράστια καταστροφή. Επομένως, οι σχέσεις ΗΠΑ και ΕΣΣΔ λειτουργούσαν στα πλαίσια ενός *modus vivendi*.

Όταν ο Νίξον ανέλαβε την προεδρία οι σχέσεις ΗΠΑ και ΕΣΣΔ έπρεπε να επανεκτιμηθούν και να τεθούν νέα πλαίσια συνεργασίας. Η συνύπαρξη με ένα κομμουνιστικό καθεστώς όπως αυτό της Σοβιετικής Ένωσης, ήταν απαραίτητη για να διατηρηθεί η ειρήνη και η ασφάλεια. Βεβαίως δεν θα σήμαινε πλήρη εξομάλυνση των σχέσεων αλλά έστω περιορισμένη, με σκοπό να εξαλειφθούν οι κίνδυνοι ενός πολέμου. Για τον Νίξον ο κόσμος ήταν χωρισμένος σε φίλους και ανταγωνιστές και ο ίδιος θεωρούσε ότι μέσα από την σύγκρουση διαφορετικών συμφερόντων θα γεννιόταν μια ισορροπία δυνάμεων για να επέλθει η σταθερότητα και η Αμερική θα κατείχε έναν ισχυρό ρόλο για την παγκόσμια ισορροπία. Ο νέος πρόεδρος στήριξε την πολιτική του σε δύο ιδεολογικά στοιχεία χρησιμοποίησε δηλαδή την ουίλσονική ρητορική για να εξηγεί τους σκοπούς του αλλά προέβαινε και στην επίκληση του εθνικού συμφέροντος για να στηρίξει την τακτική του. Ορμώμενος λοιπόν από την μοναδικότητα της Αμερικής θεώρησε καθήκον του να καθορίσει έναν βιώσιμο ρόλο για μια ιδεαλιστική Αμερική σε ένα περίπλοκο διεθνές περιβάλλον, ένα περιβάλλον όπου ουίλσονισμός και *realpolitik* μπορούσαν να συνυπάρχουν⁴¹. Το Δόγμα Νίξον που διατύπωσε για πρώτη φορά στην πρώτη ετήσια έκθεση της εξωτερικής πολιτικής το 1970 περιλάμβανε δύο σκέλη: Το πρώτον σκέλος αφορούσε την στρατιωτική απεμπλοκή της Αμερικής (στρατιωτική βοήθεια σε προσωπικό και υλικό) από τα τοπικά προβλήματα των συμμάχων χωρών, τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζονται εξ' ιδίων. Οι ΗΠΑ από την πλευρά τους θα εξασφαλίζουν την αντιπυρηνική ασπίδα στις απειλούμενες σύμμαχες

⁴⁰ UNODA, *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons* (NPT), Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/>

⁴¹ Henry Kissinger, *Διπλωματία*, ό.π, σ. 786-787.

χώρες και θα συνεισφέρουν στις περιπτώσεις χωρών, η επιβίωση των οποίων αφορά στα ζωτικά ενδιαφέροντα ασφάλειας των ΗΠΑ. Η χώρα θα εμπλεκόταν περισσότερο για πολιτικούς λόγους ενώ το εθνικό συμφέρον θα αποτελούσε το καλύτερο κριτήριο για αντίσταση στον κομμουνιστικό επεκτατισμό. Το δεύτερο σκέλος αφορά στην πολιτική της «Υφεσης» (Détente) στις σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση.

Όσον αφορά την πυρηνική στρατηγική, είναι γεγονός ότι από τα μέσα της δεκαετίας του 1960, ο αγώνας απόκτησης περισσότερων διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων (intercontinental ballistic missiles) και αντιβαλλιστικών πυραύλων (antiballistic missiles) από τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ προκάλεσε μεγάλη ανησυχία παγκοσμίως. Ο Νίξον υιοθέτησε την έννοια της «επάρκειας» που προσδιόριζε το μέγεθος των αναγκαίων δυνάμεων για την άμυνα των ΗΠΑ αντί της ανωτερότητας⁴².

Μετά τον Θιόντορ Ρούσβελτ, ο Νίξον ήταν ο μοναδικός πρόεδρος που βάσισε την αμερικανική εξωτερική πολιτική στο εθνικό συμφέρον. Το εθνικό συμφέρον ήταν λοιπόν το βασικό κριτήριο για τη μακροπρόθεσμη αμερικανική εξωτερική πολιτική. Η προσέγγιση με την ΕΣΣΔ ήταν στα σχέδια του Νίξον, αφού πίστευε ότι η διαδικασία των διαπραγματεύσεων και μια μεγάλη περίοδος ειρηνικού ανταγωνισμού θα επιτάχυναν το μετασχηματισμό του σοβιετικού συστήματος και θα δυνάμωναν τις δημοκρατίες⁴³. Η περίοδος της αντιπαράθεσης λοιπόν θα έπρεπε να αντικατασταθεί από την εποχή των διαπραγματεύσεων. Στην πορεία αυτή του καθορισμού της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ απέναντι στην ΕΣΣΔ ο Νίξον είχε ως συνοδηγό τον σύμβουλο Εθνικής Ασφάλειας, Χένρι Κίσινγκερ ο οποίος λόγω της γερμανικής του καταγωγής διαπνεόταν περισσότερο από τις ευρωπαϊκές αντιλήψεις της ισορροπίας των δυνάμεων και της *realpolitik*. Η προσέγγισή του διέφερε από την προηγούμενη ιδεολογική σταυροφορία κατά του σοβιετικού επεκτατισμού.

Η σκέψη του Κίσινγκερ είχε επηρεαστεί από την ευρωπαϊκή διπλωματία του 19^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα τα επιτεύγματα του Μέτερνιχ και του Βισμαρκ οι οποίοι είχαν κατασκευάσει ένα ευρωπαϊκό περιβάλλον ασφάλειας βασισμένο στην ισορροπία μεταξύ δυνάμεων ίσου μεγέθους. Η σοβιετική ένωση θα έπρεπε να δεχτεί ένα υπεύθυνο ρόλο στη νέα διεθνή τάξη όπου ο κάθε δρών θα αναγνωρίζει την νομιμότητα.

Επομένως βασισμένοι στον ορθολογισμό της ρεαλπολιτικής και όχι στους ιδεαλιστικούς οραματισμούς θέλησαν να δείξουν τον δρόμο προς έναν κόσμο με

⁴² Ηλίας Κουσκουβέλης, *Θεωρία διεθνών σχέσεων : αποτροπή και πυρηνική στρατηγική στον Ψυχρό πόλεμο*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2000, σ. 157.

⁴³ Henry Kissinger, *Διπλωματία*, ό.π., σ.793-794

λιγότερο έντονους ανταγωνισμούς και μεγαλύτερη αλληλεξάρτηση. Ο Νίξον επανεξέτασε ριζικά την αμερικανική εξωτερική πολιτική και στη θέση της ιδεολογικής αντίληψης περί πόλωσης της φιλελεύθερης δύσης με τα κομμουνιστικά καθεστώτα έβαλε μια περισσότερο παραδοσιακή θέαση της διεθνούς πολιτικής βασισμένη στους συσχετισμούς ισχύος. Η πολιτική που ακολούθησε ο Νίξον αν και αντιδρούσε νευραλγικά σε οποιαδήποτε κίνηση της σοβιετικής ένωσης θεωρούσε ως στρατηγική απειλή, έδωσε έμφαση στα σημεία που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την συνεργασία που θα λειτουργούσε σαν στήριγμα για την αλλαγή της σοβιετικής συμπεριφοράς στα θέματα που οι δύο χώρες βρίσκονταν σε αντιπαράθεση και έτσι να κατευνάσει τις τεταμένες σχέσεις με τις κομμουνιστικές χώρες. Σύμφωνα με τον Κίσινγκερ αυτό εννοούσε ως *πολιτική ύφεσης* η κυβέρνηση Νίξον, τη διατήρηση δηλαδή μια παγκόσμιας ισορροπίας ανάμεσα σε τρεις δυνάμεις⁴⁴.

Η κυβέρνηση Νίξον εστίασε σε μια συνολική παγκόσμια ισορροπία. Η κάθε μεγάλη δύναμη θα ισορροπεί την άλλη και θα την ελέγχει. Για να γίνει με αποτελεσματικό τρόπο θα έπρεπε η κάθε κομμουνιστική χώρα να αντιληφθεί ότι θα έχει περισσότερα να κερδίσει παρά να χάσει από την συνεργασία της με τις Ηνωμένες πολιτείες. Είναι αντιπροσωπευτικές οι δηλώσεις του Νίξον σε μια συνέντευξή του στο περιοδικό TIME, την 3η Ιανουαρίου του 1972: «Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι μοναδικές φορές στην παγκόσμια ιστορία που είχαμε κάποιες εκτεταμένες περιόδους ειρήνης ήταν, όταν υπήρχε ισορροπία δυνάμεων. Ο κίνδυνος του πολέμου προκύπτει, όταν ένα έθνος γίνεται απείρως ισχυρότερο σε σχέση με τον δυνητικό ανταγωνιστή του. Τότε είναι που δημιουργείται ο κίνδυνος πολέμου. Επομένως, πιστεύω σε έναν κόσμο στον οποίο οι ΗΠΑ θα είναι ισχυρές. Θεωρώ ότι θα είναι ένας ασφαλέστερος κόσμος και ένας καλύτερος κόσμος, αν έχουμε ισχυρές, υγιείς ΗΠΑ, Ευρώπη, Σοβιετική Ένωση, Κίνα, Ιαπωνία, η καθεμία να αντισταθμίζει την άλλη, σε μια εύρυθμη ισορροπία».⁴⁵

Η προσέγγιση με την ΕΣΣΔ παρουσίαζε όμως πολλά προβλήματα, ιδιαίτερα λόγω των πυρηνικών όπλων και την ισορροπία που είχαν φτάσει και οι δύο δυνάμεις, και επήλθε σταδιακά μέσω διπλωματικών κινήσεων. Ο Κίσινγκερ, διαθέτοντας αντιλήψεις για τη διεθνή πολιτική που ανήκαν περισσότερο στην ευρωπαϊκή, παρά στην αμερικανική, παράδοση, εκμεταλλεύεται τη σύγκρουση της Σοβιετικής Ένωσης με την Κίνα και μέσα από διαδοχικά ταξίδια, στα πλαίσια της λεγόμενης «Τριγωνικής

⁴⁴ Henry Kissinger, *Διπλωματία*, ό.π., σ.795

⁴⁵ Το ίδιο, σ. 786

Διπλωματίας», εισάγει την «Πολιτική της Ύφεσης» (détente) . Ο Νίξον επομένως προσπάθησε να αποκαταστήσει ένα τριαδικό σύστημα ισορροπίας ισχύος, να απομπλέξει τις ΗΠΑ από το Βιετνάμ που αποτελούσε κεντρικό ζήτημα για την αμερικανική εξωτερική πολιτική και να διατηρήσει την παγκόσμια θέση της χώρας του.

Ο πρόεδρος Νίξον πήρε την πρωτοβουλία να προχωρήσει σε διπλωματικές σχέσεις με την Κίνα. Οι σχέσεις Κίνας και ΗΠΑ φάνηκαν να βελτιώνονται στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και αυτό είχε σαν συνέπεια να αποτελεί ένα σοβαρό κίνητρο για τη σοβιετική μετριοπάθεια. Μάλιστα έχει χαρακτηριστεί το άνοιγμα προς την Κίνα ως η πιο αποδοτική κίνηση των ΗΠΑ εναντίον της σοβιετικής ένωσης σε όλη τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Όταν πρόεδρος Νίξον το 1952, έπαιρνε από τον Αϊζενχάουερ το χρίσμα της παράταξης των Ρεπουμπλικάνων για τη διεκδίκηση της Προεδρίας, προβάλλοντας κυρίως τα αντικομμουνιστικά του ιδεώδη, όμως 20 χρόνια αργότερα θα βρισκόταν στην Κίνα και θα διαπραγματευόταν με τον άσπονδο εχθρό του, Mao Zedong⁴⁶. Ένας παράγοντας του ανοίγματος στην Κίνα ήταν η πρόθεση για διέξοδο από τον πόλεμο στο Βιετνάμ. Ο Νίξον επιθυμούσε να βελτιώσει τις σχέσεις με την Κίνα ώστε η τελευταία να βοηθήσει σε ένα συμβιβασμό στο Βιετνάμ. Το 1968 ο Νίξον είχε δηλώσει ότι «δεν θα πρέπει να ξεχνάμε την Κίνα. Πρέπει πάντοτε να βρίσκουμε ευκαιρίες να μιλάμε μαζί της όπως κάναμε με την ΕΣΣΔ δεν περιμένουμε μόνο αλλαγές. Τις αλλαγές τις προωθούμε εμείς»⁴⁷. Ένα χρόνο νωρίτερα στο περιοδικό Foreign Affairs είχε δηλώσει ότι «υπάρχει η ανάγκη επανεκτίμησης των σινο-αμερικανικών σχέσεων οπότε έπρεπε να υπερκεραστούν οι όποιες διαφορές που υπήρχαν τα τελευταία χρόνια»⁴⁸.

Οι σχέσεις της Αμερικής με την Κίνα δεν ήταν και οι πιο ομαλές από τότε που ξέσπασε ο πόλεμος στην Κορέα. Οι μόνες διπλωματικές σχέσεις αλλά παράλληλα περιορισμένες που διατηρούνταν ήταν μεταξύ των πρεσβευτών στη Βαρσοβία. Το αποκορύφωμα ωστόσο στη ρήξη των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών ήταν το θέμα της Ταιβάν. Πιο συγκεκριμένα, υπήρχαν αλληλοαποκλειόμενες απόψεις καθώς η μεν Κίνα θεωρούσε την Ταιβάν εθνικό της έδαφος η Αμερική δε, αναγνώριζε ότι η Ταιβάν

⁴⁶ Richard Crockatt, "The Vietnam war and The superpower triangle", in Larres Klaus και Lane Ann (eds.), *The Cold War*, Blackwell Essential Readings in history, 2001, σ. 151.

⁴⁷ Henry Kissinger, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 803

⁴⁸ Το ίδιο, σ. 803

εκπροσωπεί όλη την Κίνα, κι επομένως νομιμοποιείται έτσι η εκπροσώπηση της τελευταίας στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.

Την δεκαετία του 1960 όμως ο κύριος εχθρός της Κίνας ήταν η Σοβιετική ένωση. Το σχίσμα στις σχέσεις ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και την ΛΔ Κίνας είχε σοβαρές επιπτώσεις για το σοσιαλιστικό μπλοκ , μετέβαλε την διεθνή πολιτική και επισήμως διακόπηκαν εκείνη την περίοδο οι σχέσεις . Με την πάροδο του χρόνου, οι Σοβιετικοί αντιλήφθηκαν ότι ο Μάο ήταν αναξιόπιστος και η Κίνα ένας πιθανός αντίπαλος. Μάλιστα , απέσυραν την υποστήριξή τους από το πυρηνικό προγράμματα της Κίνας , η οποία προχώρησε την διαδικασία από μόνη της , εκτοξεύοντας την πρώτη ατομική βόμβα το 1964 ⁴⁹. Αποκορύφωμα σε όλη αυτή την σύγκρουση ήταν η γεωπολιτική αντιπαράθεση μεταξύ των δύο χωρών το 1969 όταν ξέσπασαν μεθοριακές ανταλλαγές πυρός κατά μήκος του ποταμού Οουσούρι στη Σιβηρία⁵⁰. Ο Νίξον παρατηρώντας αυτά τα συμβάντα δεν μπορούσε να παραμείνει αμέτοχος και δήλωνε στις διάφορες εκθέσεις ότι οι ΗΠΑ δεν θα πάρουν το μέρος της ΕΣΣΔ σε περίπτωση ενός σινοσοβιετικού πολέμου και προθυμοποιήθηκε να ξεκινήσουν οι διαπραγματευτικές συνομιλίες με την Κίνα.

Βέβαια οι πρώτες συζητήσεις οδήγησαν αμέσως σε αδιέξοδο καθώς καμία πλευρά δεν προσφερόταν να βρει μια κοινή λύση στα βασικά γεωπολιτικά θέματα και η Κίνα διέκοψε τις συνομιλίες ειδικά μετά την επίθεση της Αμερικής στην Καμπότζη. Οι εκτιμήσεις του προέδρου Νίξον αλλά και των συμβούλων του κατέληγαν ότι όσο η Κίνα φοβόταν την Σοβιετική Ένωση θα ήταν προς το συμφέρον της να συνεργαστεί με τις ΗΠΑ. Από τη στιγμή που εξελίχθηκε η σχέση μεταξύ των δύο χωρών σημειώθηκε μια εντυπωσιακή αλλαγή στο σχήμα των διεθνών σχέσεων. Η επίσκεψη του Αμερικανού προέδρου στην Κίνα τερμάτισε τα είκοσι πέντε χρόνια απομόνωσης μεταξύ της Κίνας και της Αμερικής. Ταυτόχρονα, γινόταν εμφανές με τον πιο ευδιάκριτο τρόπο ότι η αμερικανική εξωτερική πολιτική εδράζονταν στην προσεκτική ανάλυση του εθνικού της συμφέροντος. Η Κίνα όπως αποδείχτηκε ήταν διατεθειμένη να συνεργαστεί στο επίπεδο αυτό με τις ΗΠΑ για να ματαιωθεί η σοβιετική γεωπολιτική επιθετικότητα. Ένα επίσης κίνητρο συνεργασίας με τις ΗΠΑ ήταν ότι οι Κινέζοι χρειαζόντουσαν βοήθεια στην τεχνολογία πετρελαίου και έτσι ήθελαν να

⁴⁹ Detente, *Soviet relations with the People's Republic of China*, <http://www.u-s-history.com/pages/h1946.html> Προσπέλαση: 16 Δεκεμβρίου 2017.

⁵⁰ Paul Hammond, *Cold War and détente*, Harcourt Brace Jovanovich, , the University of Michigan, 1969, σ. 262-270

απευθυνθούν στον πρωτοπόρο της εποχής⁵¹. Αυτό που ενδιέφερε τους Κινέζους ήταν η δημιουργία μιας αμοιβαίας εμπιστοσύνης με τους Αμερικανούς. Οι δυο χώρες έτσι άφησαν στην άκρη μικροπολιτικές σκοπιμότητες και εστίασαν στην γεωστρατηγική σταθερότητα δίνοντας έμφαση στο μόνιμο αντί του προσωρινού.

Αξιοσημείωτος είναι ο τρόπος διεξαγωγής των συνομιλιών μεταξύ του Κίσινγκερ και των κινέζων ομολόγων του. Ο πρώτος με παρότρυνση του Νίξον και γνωστός για τις ραδιουργίες του και τους γραφειοκρατικούς ελιγμούς του, κινήθηκε κρυφά από τον υπουργό εξωτερικών Ρότζερς, δημιουργώντας τα «πίσω κανάλια» (*Back Channels*) επικοινωνίας και επισκέφτηκε μυστικά την Κίνα το 1971. Η επίσκεψη του προέδρου Νίξον πραγματοποιήθηκε τον Φεβρουάριο του 1972 και αποτέλεσε ο πρώτο πρόεδρος που επισκεπτόταν την Κίνα. Στην Κίνα ο Κίσινγκερ συζήτησε δύο θέματα το ένα ήταν το θέμα της Ταιβάν και το άλλο η είσοδος της Κίνας στα Ηνωμένα Έθνη. Συζήτησαν και για την Ινδοκίνα και εκεί ο Κίσινγκερ δήλωσε ότι σκοπός της κυβέρνησης Νίξον είναι η έξοδος από τον πόλεμο στο Βιετνάμ . Ο Κίσινγκερ και ο Νίξον θεωρούσαν ότι θα είχαν σίγουρα μια συμφωνία με την Κίνα καθώς η τελευταία φοβόταν την Ρωσία οπότε θα επεδίωκε την συνεργασία με τις ΗΠΑ⁵².

Οι κινέζοι ηγέτες αντιπροσώπευαν μια κοινωνία με πολύ μεγαλύτερη συναισθηματική ασφάλεια, απ' ότι οι σοβιετικοί που διαχρονικά κατέχονταν από την ανάγκη πολιτικής νομιμοποίησης της αυταρχικής εξουσίας τους. Η όλη διαδικασία επισημοποιήθηκε αρχικά με το Ανακοινωθέν της Σαγκάης το 1972 και ολοκληρώθηκε το 1973 με ένα ανακοινωθέν, όπου Κίνα και ΗΠΑ συμφώνησαν «να αντισταθούν από κοινού στην απόπειρα οποιασδήποτε χώρας να κυριαρχήσει στον κόσμο»⁵³. Από τότε όλοι οι Αμερικανοί Πρόεδροι αναγνώρισαν την πολιτική της μίας Κίνας και θα ενδιαφερόντουσαν για μια ειρηνική επίλυση του ζητήματος .

Αποτέλεσμα αυτών των διπλωματικών κινήσεων ήταν η Σοβιετική Ένωση να βρεθεί αντιμέτωπη με δύο αντίπαλα στρατόπεδα οπότε για αυτήν ήταν μια αναγκαία πολιτική να βελτιώσει και τις δικές της σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες και να αρχίσει τις επιταχυνόμενες διαπραγματεύσεις με αυτές για την επίλυση των διαφορών τους. Στην αρχή βέβαια οι διαπραγματεύσεις ήταν αργές λόγω της σκληρής διαπραγματευτικής στάσης της Σοβιετικής Ένωσης αλλά και των γεγονότων στο Βιετνάμ. Ωστόσο μετά το άνοιγμα στην Κίνα οι διαδικασίες επισπεύστηκαν και οι

⁵¹ Richard Crockatt, "The Vietnam war and The superpower triangle", ό.π., σ. 152

⁵² Robert Dallek, *Nixon and Kissinger: Partners in Power*, Penguin, 2007, σ. 288

⁵³ Το ίδιο, σ. 285

Σοβιετικοί δεν άλλαξαν γνώμη ώστε να ακυρώσουν την συνάντηση κορυφής . Πιο συγκεκριμένα ο πρόεδρος Νίξον προσκαλέστηκε στη Ρωσία τον Μάιο του 1972, μόλις ένα μήνα μετά το ταξίδι του Χένρι Κίσινγκερ. Η αμερικανική και διεθνής κοινή γνώμη ήταν πλέον στραμμένη στη σύνοδο της Μόσχας.

3.2 οι συμφωνίες που ολοκλήρωσαν την *Détente*

Βασικό στοιχείο της αμερικανικής ηγεσίας προς την Σοβιετική Ένωση ήταν η έννοια της *διασύνδεσης* σύμφωνα με την οποία η πρόοδος των διμερών σχέσεων σε επιμέρους ζητήματα υψηλής προτεραιότητας για τη σοβιετική πλευρά θα διασυνδέονταν με την πρόοδο σε ζητήματα υψηλής σημασίας για τις ΗΠΑ⁵⁴. Ήταν μια πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 που αποσκοπούσε να πείσει τη Σοβιετική Ένωση και την Κομμουνιστική Κίνα να συνεργαστούν για να μειώσουν τις εντάσεις σε περιφερειακές κρίσεις στον Τρίτο Κόσμο και που υποσχόταν παραχωρήσεις σε οικονομικούς τομείς, συμφωνίες που θα καθόριζαν τα ευρωπαϊκά σύνορα αλλά και συμφωνίες για το έλεγχο των όπλων.

Για τη Σοβιετική Ένωση προείχε η σύναψη συμφωνίας περιορισμού των πυρηνικών εξοπλισμών των υπερδυνάμεων που θα επικύρωνε την αποκτηθείσα πυρηνική ισορροπία. Ο Νίξον δεν ήταν διατεθειμένος να ξεκινήσει μια νέα κούρσα πυρηνικών εξοπλισμών και με την πολιτική της διασύνδεσης επεδίωξε να εξαρτήσει τη σύναψη συμφωνίας περιορισμού των πυρηνικών εξοπλισμών από την αλλαγή της σοβιετικής πολιτικής σε περιοχές αιχμής στον Τρίτο Κόσμο⁵⁵.

Είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί ποια ήταν η εξέλιξη της στρατηγικής πυρηνικής κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου έως και την υπογραφή της συνθήκης SALT I. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής κατείχαν το πυρηνικό μονοπώλιο από το 1945 έως και το 1957, μια καθοριστικής σημασίας ημερομηνία όπου τότε εκτοξεύτηκε ο σοβιετικός δορυφόρος Σπούτνικ. Βέβαια η Σοβιετική Ένωση απέκτησε τα πρώτα θερμοπυρηνικά όπλα το 1953 χωρίς όμως να διαθέτει τα απαραίτητα μέσα μεταφοράς. Μέχρι το 1957 οι ΗΠΑ είχαν διατυπώσει το δόγμα των μαζικών αντιποίνων για να

⁵⁴ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα ...*, ό.π., σ. 266

⁵⁵ Το ίδιο, σ. 266

αποτρέψουν τυχόν σοβιετική επέκταση. Από την στιγμή όμως που τερματίστηκε το αμερικανικό μονοπώλιο στα πυρηνικά όπλα, η Αμερική κινήθηκε μεταξύ δύο δογμάτων. Το πρώτο δόγμα ήταν η Αμοιβαία Εξασφαλισμένη Καταστροφή (Mutual Assured Destruction, MAD) και το δεύτερο ονομάστηκε ως ευέλικτη ανταπόδοση (flexible response) με την αύξηση των συμβατικών και πυρηνικών δυνάμεων⁵⁶.

Η ανωτερότητα της Σοβιετικής Ένωσης την δεκαετία του 1960, κινητοποίησε τις ΗΠΑ να αναζητήσουν μια πυρηνική ισορροπία. Στις συνομιλίες του 1967 οι δύο πλευρές αντιλήφθηκαν ότι με τον έλεγχο των όπλων θα μπορούσε να επιτευχθεί η πυρηνική ισορροπία. Λόγω διεθνών κρίσεων αλλά και της σκληρής διαπραγματευτικής μεθόδου των Σοβιετικών, οι ομιλίες για τον έλεγχο των όπλων διακόπτονταν. Πιο συγκεκριμένα, η εισβολή της ΕΣΣΔ στην Τσεχοσλοβακία το 1968 διέλυσε τις όποιες παραπάνω προσπάθειες για τη δημιουργία καλών διμερών σχέσεων.

Την εποχή εκείνη μάλιστα οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ αντιστοίχως αύξησαν τα αντιπυραυλικά τους συστήματα (Antiballistic missiles, ABM) κυρίως στις πόλεις. Το πρόγραμμα που παρουσίασε ο πρόεδρος Νίξον το 1969 και αφορούσε την εγκατάσταση αντιβαλλιστικών πυραύλων σε δώδεκα τοποθεσίες στην αμερικανική ήπειρο, με σκοπό την προστασία των σιλό με τους διηπειρωτικούς πυραύλους και τους πληθυσμούς της χώρας από μια περιορισμένης κλίμακας επίθεση της Σοβιετικής Ένωσης, επικρίθηκε πολύ σοβαρά στο εσωτερικό και ιδιαίτερα από το Κογκρέσο, στο οποίο μάλιστα επικρατούσε εκείνη την περίοδο το κόμμα της αντιπολίτευσης, διότι θεωρήθηκε ότι είτε θα είναι αναποτελεσματικό, είτε αντιθέτως θα είναι αποτελεσματικό που θα λειτουργήσει ως αποσταθεροποιητικός παράγοντας. Επίσης, θεωρήθηκε μια αρνητική εξέλιξη γιατί θα οδηγούσε στην εξασθένιση της Ατλαντικής Συμμαχίας διαχωρίζοντας την άμυνα των ΗΠΑ από εκείνη της Ευρώπης και ότι θα συνέβαλε στον ανταγωνισμό των εξοπλισμών και στην υιοθέτηση μια αδιάλλακτης στάσης από την Σοβιετική Ένωση⁵⁷. Το πρόγραμμα αυτό αν και ψηφίστηκε από την Γερουσία και εγκρίθηκε με διαφορά μιας ψήφου, τα επόμενα χρόνια το Κογκρέσο μείωνε τον αριθμό των τοποθεσιών εγκατάστασης των αντιπυραυλικών συστημάτων. Το αποτέλεσμα αυτής της τακτικής ήταν το 1971 να έχουν απομείνει μόνο δύο αντιπυραυλικά συστήματα⁵⁸. Στη συνέχεια, καθώς οι Σοβιετικοί είχαν στην διάθεσή τους περισσότερες στρατηγικές

⁵⁶ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008, σ. 263.

⁵⁷ Henry Kissinger, *ΗΠΑ: Αυτοκρατορία ή ηγετική Δύναμη Για μια διπλωματία του 21^{ου} αιώνα*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2002, σ. 94.

⁵⁸ Το ίδιο, σ. 94

δυνάμεις από τις Ηνωμένες Πολιτείες, ο τότε Υπουργός Άμυνας Ντέιβιντ Πάκαρντ ενημέρωσε τον πρόεδρο Νίξον ότι έπρεπε να διεξαχθούν οι ομιλίες για την επίτευξη μιας στρατηγικής συμφωνίας ελέγχου των εξοπλισμών⁵⁹.

Ο Νίξον επομένως συνειδητοποιώντας ότι η πολιτική της ιδεολογικής σταυροφορίας κατά της Σοβιετικής Ένωσης είχε φτάσει σε τέλμα έφτασε στο σημείο να παγώσει το πρόγραμμα των αντιβαλλιστικών συστημάτων και να διατηρήσει τον υπάρχοντα αριθμό με αντάλλαγμα μια αντίστοιχη μείωση της αντιπυραυλικής άμυνας και να επιβάλλει με βάση αυτή την απόφαση ένα ανώτατο όριο εξοπλισμών στη σοβιετική επιθετική υποδομή. Η Αμερική αναγνώριζε πλέον την ισότητα με την Σοβιετική Ένωση στο επίπεδο των πυρηνικών και σε μερικές κατηγορίες την ανωτερότητά της δεύτερης. Παράλληλα εκείνη την περίοδο συνεχιζόταν ο πόλεμος στο Βιετνάμ, ένα κεντρικό ζήτημα για την Αμερική, και μάλιστα παραμονές της συνάντησης κορυφής κλιμακώθηκε η ένταση με την επίθεση του Πάσχα⁶⁰. Βέβαια με τη ναρκοθέτηση του λιμανιού της Χάιφογκ από την αμερικανική πλευρά, ένα σημείο στρατηγικής σημασίας για την Σοβιετική Ένωση καθώς από αυτό γινόταν η εισροή πετρελαίου στο Βόρειο Βιετνάμ, δημιουργήθηκε ο κίνδυνος να ακυρωθεί η επίσημη συνάντηση των δύο ηγετών αλλά φαινόταν ότι οι επιτυχημένες διπλωματικές εξελίξεις μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας κατέδειξαν την ισχυρή θέση της πρώτης και έτσι η Σοβιετική Ένωση δεν άλλαξε γνώμη για την επίσκεψη του Νίξον στη ρωσική πρωτεύουσα. Βέβαια οι Σοβιετικοί πίστευαν ότι οι συνομιλίες για το όπλα θα αποτελούσαν μια καλή εισαγωγή για μια περαιτέρω συνεργασία στην Δυτική Ευρώπη. Ο Κίσινγκερ είχε αντιληφθεί την σύνδεση σε αυτά τα δύο γεγονότα και συμβούλεψε τον Νίξον να ακυρώσουν οποιαδήποτε πρόθεση των Σοβιετικών στο θέμα της Γερμανίας, εάν καθυστερούσαν τις συνομιλίες⁶¹.

Ο Κίσινγκερ ανέλαβε την πρωτοβουλία των συναντήσεων με την σοβιετική πλευρά. Οι συνομιλίες για τον έλεγχο των όπλων είχαν ξεκινήσει ήδη από την κυβέρνηση του Τζόνσον με την υπογραφή των συνθηκών της δεκαετία του 1960, και έβαλαν τέλος στην εξάπλωση των πυρηνικών όπλων, βασίστηκαν σε όλη την γραφειοκρατική διαδικασία υπογραφής των συνθηκών αυτών. Η πολιτική του Κίσινγκερ με τα «πίσω κανάλια» επικοινωνίας συνεχίστηκε και με τους Σοβιετικούς, οι οποίοι ανησύχησαν

⁵⁹ Το ίδιο, σ. 95.

⁶⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, '' Τα ανοίγματα του Νίξον προς την Σοβιετική Ένωση και την Κίνα'', στο Καρβουνάρακης Θεοδόσης (επιμ.), *Ο ψυχρός πόλεμος μια διεπιστημονική προσέγγιση*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2012, σ.158.

⁶¹ Robert Dallek, *Nixon and Kissinger...*, ό.π., σ. 287

στην αρχή, επειδή δεν διαπραγματεύονταν απευθείας με τον Υπουργό Εξωτερικών και θεώρησαν ότι όλη αυτή η διαδικασία γινόταν κρυφά φοβούμενοι τις όποιες αντιδράσεις στο εσωτερικό της αμερικανικής κυβέρνησης. Οι μετέπειτα δηλώσεις και από τις δύο πλευρές επιβεβαίωσαν ότι ο τρόπος που διεζάγονταν οι συνομιλίες προσέφεραν εμπιστοσύνη στα σημαντικά και ευαίσθητα ζητήματα. Ειδικότερα, ο πρέσβης της ΕΣΣΔ στην Ουάσιγκτον, Ανατόλι Ντομπρίνιν, δήλωσε ότι χάρη σε αυτό το *εμπιστευτικό Κανάλι*, η σοβιετική ηγεσία μπορεί να έχει μια σίγουρη και εμπιστευτική επαφή με τον πρόεδρο μέσω του Κίσινγκερ⁶².

Οι συναντήσεις μεταξύ του Κίσινγκερ και Ντομπρίνιν είχαν ξεκινήσει από το 1969 αν και με καθυστερήσεις και αναβολές. Οι σχέσεις φάνηκαν να επιδεινώνονται όταν τον Σεπτέμβριο του 1970 ο Λευκός Οίκος ανακοίνωσε ότι η Σοβιετική Ένωση κατασκευάζει μια βάση για την εξυπηρέτηση υποβρυχίων που φέρουν πυραύλους στο νότιο κουβανέζικο λιμάνι του *Cienfuegos*⁶³. Ο φόβος φάνηκε να επικρατεί ξανά και το κλίμα της καλής διάθεσης για συνομιλίες αποκαταστάθηκε από την αντίληψη ότι μια σύγκρουση Ανατολής-Δύσης, συγκρίσιμη με την πυραυλική κρίση του 1962, ήταν επικείμενη. Στη συνέχεια, όμως, οι Σοβιετικοί απομάκρυναν το υποβρύχιο από την *Cienfuegos* και η στιγμή του συναγερμού φαινόταν να έχει περάσει. Επομένως, μετά το πέρας αυτής της κρίσης απεδείχθη ότι και οι δύο πλευρές ήθελαν να κινούνται σε ένα κοινό έδαφος ενώ οι συζητήσεις βασισμένες στις μεθόδους του Κίσινγκερ συνεχίστηκαν.

⁶² Richard A. Moss, *Nixon's Back Channel to Moscow: Confidential Diplomacy and Détente*, The University Press of Kentucky, 2017, σ. 134

⁶³ Το ίδιο, σελ. 53

3.2.1 Η Συνθήκη SALT I

Το 1972 μετά την επιτυχημένη διάσκεψη στη Μόσχα όπου συναντήθηκαν ο Νίξον και ο σοβιετικός ηγέτης Λέονιντ Μπρέζνιεφ ολοκληρώθηκαν οι συζητήσεις με την υπογραφή των πρώτων συνθηκών για τον περιορισμό των πυρηνικών όπλων (Strategic Armaments Limitation Talks I, SALT I) αλλά των αντιπυραυλικών συστημάτων (ABM).

Στη Μόσχα λοιπόν, οι Σοβιετικοί δέχτηκαν στην ουσία να μειώσουν τα επιθετικά και αμυντικά όπλα τους. Αυτό που επετεύχθη λοιπόν ήταν το πάγωμα του αριθμού των πυρηνικών όπλων στα υπάρχοντα επίπεδα που είχαν και οι δύο πλευρές. Πιο συγκεκριμένα, επετράπη στις ΗΠΑ να διαθέτουν 1,054 διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους (Inter-continental Ballistic Missiles, ICBMs) και 656 βαλλιστικούς πυραύλους με δυνατότητα εκτόξευσης από υποβρύχια (Submarine – Launched Ballistic missiles, SLBMs) και στην Σοβιετική Ένωση 1,618 ICBMs και 950 SLBMs. Αν και οι ΗΠΑ υστερούσαν αριθμητικά στα ICBMs είχαν ένα προβάδισμα στα MIRVs⁶⁴. Για να εξακριβωθεί ότι η συμφωνία θα υλοποιούταν συμφωνήθηκε η ύπαρξη δορυφόρων για αναγνώριση⁶⁵.

Οι συνθήκες αυτές αντιπροσώπευαν την αναγνώριση και από τις δύο πλευρές ότι ο συνεχιζόμενος αγώνας των εξοπλισμών θα έπρεπε να σταματήσει γιατί θα είχε σαν αποτέλεσμα να αισθάνονται λιγότερο ασφαλείς και να κλιμακώνεται η ένταση μεταξύ τους συνεχώς. Ο πρόεδρος Νίξον δικαιολόγησε την ασυμμετρία των αριθμών λόγω του ότι οι αμερικανικές πυρηνικές κεφαλές ήταν ακριβέστερες στον στόχο σε σχέση με τις σοβιετικές και επίσης επεσήμανε ότι η συνθήκη SALT I δεν έβαζε περιορισμούς στα βομβαρδιστικά αεροσκάφη⁶⁶.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση υπέγραψαν και άλλες συνθήκες εδραιώνοντας έτσι την ύφεση. Υπέγραψαν λοιπόν συμφωνίες για την μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, για την συνεργασία σε επιστημονικούς, τεχνολογικούς και ιατρικούς τομείς και για την εξερεύνηση του διαστήματος. Συμφώνησαν επίσης να συγκαλέσουν ένα συνέδριο για την ασφάλεια και την συνεργασία στην Ευρώπη, κάτι

⁶⁴ William Burr, David Alan Rosenberg, "Nuclear competition in an era of stalemate, 1963-1975", στο Melvyn P. Leffler and Odd Arne Westad (eds.), *The Cambridge History of ...*, ό.π., σ. 108.

⁶⁵ John Lewis Gaddis, *The Cold War: A new History*, ό.π., σ.199.

⁶⁶ William Burr, David Alan Rosenberg, "Nuclear competition...", ό.π., σ. 108.

που η Σοβιετική Ένωση επιδίωκε από καιρό να συμβεί καθώς θα ήταν ένας τρόπος να αναγνωριστούν τα διεθνή σύνορα όπως είχαν διαμορφωθεί στην Ευρώπη μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι δύο ηγέτες δημοσίευσαν την δήλωση των Βασικών Αρχών των Σχέσεων (Basic Principles of relations) μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και Ηνωμένων Πολιτειών. Ήταν ένα κείμενο με δώδεκα βασικά σημεία το οποίο αποσαφήνιζε τον τρόπο με τον οποίο θα δημιουργούνταν από δω και πέρα οι καλές σχέσεις μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων στην εποχή της Ύφεσης. Οι δύο ηγέτες δεσμεύονταν με βάση την Αρχή να διεξάγουν «φυσιολογικές σχέσεις» στην βάση της «ειρηνικής συνύπαρξης» και στις αρχές της «κυριαρχίας, της μη παρέμβασης στα εσωτερικά θέματα του άλλου και του κοινού ενδιαφέροντος»⁶⁷. Όπως δήλωσε και ο Κίσινγκερ μετά την υπογραφή των βασικών αρχών από τον Νίξον και τον Μπρέζνιεφ, «το κείμενο αυτό αποτελεί μια έμπνευση και ένα δείγμα καλής συμπεριφοράς... και αν αλλάξουν αυτά τα δύο αλλάζει και όλη η πορεία των διμερών σχέσεων»⁶⁸. Οι συμφωνίες SALT απέδειξαν την επιθυμία του Νίξον να διαπραγματευτεί επιτέλους με έναν παλιό εχθρό σε ένα τόσο φλέγον ζήτημα και για τον Λευκό Οίκο είχαν γενικότερα πολιτική και συμβολική αξία⁶⁹.

Οι συνθήκες, όμως, αλλά γενικότερα και το κλίμα της ύφεσης που καλλιεργήθηκε εκείνη την εποχή αντιμετώπισε πολλές προκλήσεις και η εσωτερική κριτική που απέσπασε τους επόμενους μήνες του συνεδρίου είναι σημαντικό να αναφερθούν. Μερικές από τις αντιδράσεις αφορούσαν την ανωτερότητα που αποκτούσε η Σοβιετική Ένωση με την υπογραφή των συνθηκών και την υποβολή των Ηνωμένων πολιτειών της Αμερικής και των συμμάχων της σε κίνδυνο⁷⁰. Η μεγαλύτερη αντίδραση εκφράστηκε από τον γερουσιαστή Χένρυ Τζάκσον ο οποίος υποστήριξε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δέχτηκαν μια δυσμενής συνθήκη ενώ θα έπρεπε η πολιτική ηγεσία να είχε δεχτεί την πλήρη ισότητα των πυραύλων με την Σοβιετική Ένωση⁷¹. Ουσιαστικά οι δεξιοί επικριτές κι όχι μόνο, έβλεπαν την détente ως μια πολιτική αδυναμίας και κατευνασμού της Σοβιετικής Ένωσης⁷². Προσηλωμένοι στις μανιαϊκές

⁶⁷ Robert D. Schulzinger, "Détente in the Nixon-Ford years 1969-1976", στο Melvyn P. Leffler and Odd Arne Westad (eds.), *The Cambridge History of ...*, ό.π., σ. 381.

⁶⁸ John Lewis Gaddis, *The Cold War: A new History*,... ό.π., σ. 199

⁶⁹ Το ίδιο, σ. 154

⁷⁰ April Carter, *Success and Failure in Arms Control Negotiations*, Oxford University Press, Stockholm International Peace Research Institute, 1989, σ. 111.

⁷¹ Robert D. Schulzinger, "Détente in the Nixon-Ford years 1969-1976", στο Melvyn P. Leffler and Odd Arne Westad (eds.), *The Cambridge History of ...*, ό.π., σ. 383.

⁷² Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα...*, ό.π., σ. 302.

αντιλήψεις ότι η διεθνής πολιτική είναι ένας αγώνας μεταξύ του καλού και του κακού διαιώνιζαν την βασική τους πεποίθηση για την αντικομμουνιστική σταυροφορία. Από την άλλη πλευρά υπήρξε και η αριστερή παράταξη η οποία επηρεασμένη από την φιλελεύθερη παράδοση και τον ιδεαλισμό του Ουίλσον, υποστήριζε την βελτίωση των σχέσεων, ακόμη περισσότερο μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων και την αντικατάσταση των *power politics* με τη διεθνή συνεργασία⁷³.

Επιπλέον, η υπογραφή της συνθήκης SALT I και η αμερικανοσοβιετική προσέγγιση, δημιούργησε ανησυχητικά αισθήματα στους Ευρωπαίους. Παρότι υποστήριζαν την συνθήκη, ο συμβολισμός της πυρηνικής ισότητας ανάμεσα στις υπερδυνάμεις δημιούργησε ερωτηματικά για την αξιοπιστία της πυρηνικής αποτροπής και αύξησε επίσης τις ανησυχίες για μια αμερικανοσοβιετική συγκυριαρχία⁷⁴. Η κυβέρνηση Νίξον το μεγαλύτερο διάστημα, ήταν απορροφημένη στον πόλεμο του Βιετνάμ και στην δημιουργία του τριαδικού συστήματος ισορροπίας με αποτέλεσμα να ασχολείται με την Ευρώπη αποσπασματικά. Η πολιτική αυτή επιδείνωσε τις ευρωαμερικάνικες σχέσεις και τις υπέβαλλε σε αμοιβαία καχυποψία⁷⁵.

Παρόλα αυτά, οι βελτιωμένες σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων υποσχόντουσαν έναν πιο ειρηνικό και πιο αισιόδοξο κόσμο και το 1972 στο εσωτερικό της Αμερικής η *détente* ήταν διάσημη ως πολιτική συμφιλίωσης. Από το 1971 έως και το 1974, όταν αποχώρισε ο Νίξον από την πολιτική σκηνή, οι ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, είχαν συμπληρώσει πάνω από δέκα συμφωνίες που αφορούσαν διακανονισμούς χρεών του Β Παγκοσμίου Πολέμου με την πιο σημαντική από όλες να αποτελεί η διμερής συμφωνία εμπορίου το 1972 η οποία αφορούσε την εισαγωγή της ΕΣΣΔ στο στάτους του πιο ευνοημένου έθνους (*most favored nation, MNF*) και την ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων⁷⁶.

⁷³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα...*, ό.π., σ. 302.

⁷⁴ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές σχέσεις*, Αθήνα : Ποιότητα, 2003, σ. 132-133

⁷⁵ Cromwell William C., *The United States and the European pillar*, Macmillan, New York, 1992 σ. 75-76.

⁷⁶ Richard H. Immerman & Petra Goedde, *The Oxford Handbook of the Cold War*, OUP Oxford, 2013, σ. 59.

3.2.2 Η ευρωπαϊκή ύφεση - Ostpolitik

Οι πολυμερείς αλλά και διμερείς συμφωνίες όσον αφορά το Βερολίνο και την Γερμανία που υπογράφηκαν στις αρχές τις δεκαετίας του 1970 αλλά και η υπογραφή της συμφωνίας του Ελσίνκι το 1975, συμβόλιζαν το πνεύμα της ευρωπαϊκής ύφεσης. Η Ostpolitik ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με το όνομα του πρώην δημάρχου του Βερολίνου, Βίλλυ Μπραντ, και αφορούσε την μεταστροφή των Γερμανών σοσιαλιστών στο θέμα της προσέγγισης με την Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας (ΛΔΓ) και άλλες σοσιαλιστικές χώρες. Οι σχέσεις της Δυτικής Γερμανίας με τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης είχαν ουσιαστικά περιέλθει σε στασιμότητα από την ίδρυση του δόγματος Χάλσταϊν, δηλαδή τη διακοπή κάθε διπλωματικής σχέσης με όσες χώρες είχαν αναγνωρίσει την ΛΔΓ στα μέσα της δεκαετίας του 1950⁷⁷. Ο Βίλλυ Μπραντ, ως καγκελάριος, και ο υπουργός εξωτερικών Γουόλτερ Σιλ, τη δεκαετία του 70 έδωσαν το σύνθημα της αναθέρμανσης των σχέσεων με την ΛΔΓ και τις ελπίδες για την επανένωση των δύο Γερμανιών. Τα βήματα προς την ολική επαναπροσέγγιση έγιναν σταθερά και προσεκτικά. Ειδικότερα, το 1966 προέκυψαν κάποιες θετικές εξελίξεις, στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (ΟΔΓ) που σηματοδότησαν την επικείμενη αναθέρμανση των σχέσεων. Το δόγμα Χάλσταϊν, εγκαταλείπεται και ο τότε καγκελάριος Εραρντ πρότεινε ένα σύμφωνο μη επιθέσεως στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης ενώ ένα χρόνο μετά αποκαθίστανται οι σχέσεις με την Ρουμανία και τη Γιουγκοσλαβία⁷⁸.

Το 1969 παρατηρείται μια σαφής αλλαγή στάσης και ιδιαίτερο ρόλο έπαιξε η εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ και των δύο υπερδυνάμεων. Η Ουάσιγκτον και η Μόσχα έδωσαν το πράσινο φως στους ηγέτες των δύο Γερμανιών για να εξομαλύνουν τις σχέσεις. Από την πλευρά της Αμερικής, αν και διαπιστώθηκε ο κίνδυνος του ανοίγματος προς την ανατολή, επιδιώχθηκε η ανάθεση κάποιων πρωτοβουλιών. Ο Νίξον και ο Κίσινγκερ είχαν βέβαια ανάμεικτα αισθήματα. Θεωρούσαν μάλιστα ότι επισκιάζονταν με την τακτική της Γερμανίας για μια ανεξάρτητη πορεία από τις αποφάσεις της αμερικανικής πολιτικής. Ο Νίξον μάλιστα είχε προειδοποιήσει τον Μπράντ σε ένα ταξίδι του στην Γερμανία το 1969, ότι χρειαζόνταν προσεκτικές

⁷⁷ Carole Fink and Bernd Schaefer, *Ostpolitik, 1969–1974 European and Global Responses*, Cambridge University Press, 2009, σ. 9-10

⁷⁸ Ostpolitik: The Quadripartite Agreement of September 3, 1971 (USA Embassy in Germany, 2001) Ανακτήθηκε 13 Δεκεμβρίου 2017.

κινήσεις ώστε να μην υπάρχουν ρήγματα σε μια ενωμένη Γερμανία αλλά και να μην αποδυναμωθεί η Ατλαντική Συμμαχία, κάτι που θα μπορούσε η Σοβιετική Ένωση να εκμεταλλευτεί⁷⁹. Ο Κίσινγκερ επίσης είχε ενημερώσει τον Νίξον για τους κινδύνους της Ostpolitik και το ενδεχόμενο να απομακρυνθεί η Δυτική Γερμανία από το ΝΑΤΟ⁸⁰. Από την σοβιετική πλευρά δε, η προοπτική της διευθέτησης του γερμανικού προβλήματος εντασσόταν στη γενικότερη προοπτική της αναγνώρισης των μεταπολεμικών συνόρων και οποιαδήποτε συνθήκη υπογραφόταν από κει και έπειτα θα σήμαινε την παγίωση της διαίρεσης της Γερμανίας⁸¹.

Όταν ξεκίνησαν οι συνομιλίες ανάμεσα στην ΟΔΓ και την Σοβιετική Ένωση, την Πολωνία και τη ΛΔΓ, δεν σήμαινε ότι ήταν όλοι υπέρ αυτής της πολιτικής επανασύνδεσης και της έναρξης των διαπραγματεύσεων. Οι ηγέτες του χριστιανοδημοκρατικού κόμματος δεν αναγνώριζαν τη διεθνή νομιμότητα της Ανατολικής Γερμανίας και είχαν ενδοιασμούς για τις διαβουλεύσεις με την ανατολική πλευρά. Τα κίνητρα ήταν διαφορετικά από όλες τις πλευρές. Για τον Μπραντ ήταν ένα μέσο προς την πλήρη ενοποίηση της Γερμανίας ενώ για τους Ανατολικογερμανούς η Ostpolitik ήταν μια ευκαιρία για νομιμότητα και αναγνώριση τους ως κρατική υπόσταση⁸².

Κατά το έτος του 1970 υπογράφονται δύο σύμφωνα, στη Μόσχα και στη Βαρσοβία αντίστοιχα. Το πρώτο δέσμευε τους συμβαλλόμενους, την ΟΔΓ και την ΕΣΣΔ, να μην προσφύγουν στη βία κατά τις μεταξύ τους σχέσεις και «να σέβονται χωρίς περιορισμό την εδαφική ακεραιότητα όλων των ευρωπαϊκών κρατών στο πλαίσιο των σημερινών τους συνόρων»⁸³. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας συμφώνησε να μην προβεί σε εδαφικές αξιώσεις και αναγνώρισε *de facto* τα σύνορα Oder-Neisse και τα σύνορα μεταξύ της ΟΔΓ και της ΛΔΓ. Το δεύτερο σύμφωνο που συμφωνήθηκε μεταξύ της ΟΔΓ και της Πολωνίας επαναλάμβανε τις δεσμεύσεις του πρώτου συμφώνου και επέτρεπε την μετανάστευση των Πολωνών γερμανικής καταγωγής⁸⁴.

Το 1971, η συμφωνία μεταξύ των τεσσάρων δυνάμεων (ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Σοβιετική Ένωση) εξασφάλισε την πρόσβαση στο Δυτικό

⁷⁹ Jussi M. Hanhimaki, "Détente in Europe, 1962-1975", στο Melvyn P Leffler και Odd Arne Westad (eds.), *The Cambridge history of ...*, ό.π., σ. 210

⁸⁰ Henry Kissinger, *White House Years*, Little Brown and Company, Boston, 1979, σ. 530.

⁸¹ Jussi M. Hanhimaki, "Détente in Europe, 1962-1975", στο Melvyn P Leffler και Odd Arne Westad (eds.), *The Cambridge history of ...*, σ. 210.

⁸² Το ίδιο, σ. 211.

⁸³ Berstein Serge, Milza Pierrre, *Ιστορία της Ευρώπης Διάσπαση...*, ό.π., Αλεξάνδρεια, 1997, σ.225.

⁸⁴ Το ίδιο, σ. 225.

Βερολίνο μέσα από συγκεκριμένες διαδρομές στην Ανατολική Γερμανία, και έτσι απομακρύνθηκε ο κίνδυνος της ολοκληρωτικής απομόνωσης της πόλης από τη δύση⁸⁵

Τέλος, το 1972 υπογράφηκε η *θεμελιώδης συνθήκη* (Basic treaty) από την ΟΔΓ και την ΛΓΔ με την οποία οι δύο Γερμανίες αναγνωρίστηκαν ως ισότιμα κράτη με κυριαρχικά δικαιώματα και επικαλούμενες τη Χάρτα των Ηνωμένων Εθνών η συνθήκη όριζε πως « η ΟΔΓ και Η ΛΓΔ θα διευθετούσαν τις διαφορές τους μόνο με ειρηνικά μέσα και θα απέχουν από την χρήση ή την απειλή βίας. Δεσμεύονταν να σεβαστούν την εδαφική τους ακεραιότητα και το απαραβίαστο των υφιστάμενων συνόρων στο παρόν και στο μέλλον»⁸⁶. Ως αποτέλεσμα της Συνθήκης, η ΟΔΓ και η ΛΔΓ έγιναν μέλη του ΟΗΕ τον Ιούνιο του 1973. Ο Μπραντ για να διασφαλίσει την συμφωνία προκήρυξε εκλογές από τις οποίες ο κυβερνητικός συνασπισμός του βγήκε κερδισμένος, νομιμοποιώντας έτσι τις αποφάσεις του.

Μεταξύ των κρατών στα ανατολικά, η Τσεχοσλοβακία παρέμεινε ο μόνος γείτονας με τον οποίο η Δυτική Γερμανία δεν είχε ακόμη κανονικοποιήσει τις διπλωματικές σχέσεις. Οι διαπραγματεύσεις με τη χώρα αυτή αποδείχθηκαν δυσκολότερες από εκείνες με τη Σοβιετική Ένωση ή την Πολωνία. Το κύριο εμπόδιο ήταν η διαφορά στην ερμηνεία της Συμφωνίας του Μονάχου τον Σεπτέμβριο του 1938⁸⁷. Αφενός, η ΟΔΓ υποστήριζε ότι η ίδια η συμφωνία έπρεπε να θεωρηθεί νόμιμη αλλά ότι η κατοχή της Τσεχοσλοβακίας τον Μάρτιο του 1939 είχε ακυρώσει τις διατάξεις της. Η Τσεχοσλοβακία, από την άλλη πλευρά, επέμεινε ότι η συμφωνία θα πρέπει να θεωρηθεί άκυρη από την αρχή. Και οι δύο πλευρές συμφώνησαν τελικά ότι η συμφωνία πρέπει να θεωρηθεί άκυρη, αλλά ότι όλες οι νομικές διαδικασίες στα κατεχόμενα από το 1938 έως το 1945, έπρεπε να διατηρηθούν. Μόλις επετεύχθη αυτή η βασική κατανόηση, η συνθήκη με την Τσεχοσλοβακία, γνωστή ως Συνθήκη της Πράγας, παρόμοια με τη Συνθήκη της Βαρσοβίας, υπογράφηκε τον Δεκέμβριο του 1973 και δημιουργήθηκαν έτσι οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δύο πλευρών⁸⁸.

⁸⁵ *Ostpolitik: The Quadripartite Agreement of September 3, 1971* . Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <https://usa.usembassy.de/etexts/ga5-710903.htm>

⁸⁶ Dyson, Kenneth H. F., *European detente : case studies of the politics of east-west relations*, London : Frances Pinter, 1986, σ.65

⁸⁷ Bernstein Serge, Milza Pierre, *Ιστορία της Ευρώπης Διάσπαση...*, ό.π, σ.109.

⁸⁸ *Ostpolitik: The Quadripartite Agreement of September 3, 1971* . Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <https://usa.usembassy.de/etexts/ga5-710903.htm>

Συμπερασματικά, η Ostpolitik , στα πλαίσια της εποχής της détente, έθεσε σε ισχύ την διαδικασία αυξανόμενων ανταλλαγών και επαφών με μέλη της κυβέρνησης της Ανατολικής Γερμανίας και άνοιξε τον δρόμο για την πετυχημένη Διάσκεψη για την Ασφάλεια και την Συνεργασία (ΔΑΣΕ) στην Ευρώπη το 1975 που θεωρήθηκε ότι με αυτή ο Ψυχρός πόλεμος είχε βρεθεί σε ένα εντελώς νέο στάδιο των σχέσεων μεταξύ ανατολής και δύσης. Ήδη από το 1971 γίνονταν συναντήσεις στο Ελσίνκι για να αποφασιστούν τα μέτρα οικοδόμησης της εμπιστοσύνης μεταξύ της Ανατολής και της Δύσης. Για πρώτη φορά μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η ΔΑΣΕ πρόσφερε ένα φόρουμ όπου θα πραγματοποιούνταν συζητήσεις μεταξύ των τριάντα πέντε χωρών που συμμετείχαν. Τα θέματα προς συζήτηση περιλάμβαναν ένα μεγάλο εύρος από οικονομικά, πολιτικά θέματα αλλά και μέτρα που αφορούσαν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το πρώτο αποτελείτο από τον περίφημο «Δεκάλογο», τις βασικές αρχές που ρυθμίζουν τις σχέσεις των συμμετεχόντων κρατών. Σε αυτόν περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων αρχές όπως ο σεβασμός της εθνικής κυριαρχίας, η μη χρήση βίας, το απαραβίαστο των συνόρων, ο σεβασμός της εδαφικής ακεραιότητας, η ειρηνική διευθέτηση των διαφορών, η μη επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών⁸⁹. Το δεύτερο «καλάθι» αφορούσε θέματα οικονομικής συνεργασίας και περιβάλλοντος. Η συμφωνία επομένως περιλάμβανε τρία σκέλη , (Baskets), εκ των οποίων το τρίτο αναφερόταν στα ανθρώπινα δικαιώματα τα οποία η δυτική πλευρά και ιδιαίτερα ο νέος πρόεδρος των ΗΠΑ Κάρτερ επιθυμούσαν να δεσμεύσουν τη Σοβιετική Ένωση αν και ήταν αντίθετα με τις σταλινικές παραδόσεις και πρακτικές και έτσι στην ουσία αγνοήθηκε. Η σημαντικότερη πρόβλεψη λοιπόν, ήταν η διασύνδεση για πρώτη φορά της έννοιας της ασφαλείας με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αντιθέτως η Σοβιετική Ένωση ενδιαφερόταν για την αρχή της μη επέμβασης και της αναγνώρισης της μόνιμης διαίρεσης της Γερμανίας καθώς θεωρούσε ότι οποιαδήποτε δέσμευσή της για ανθρώπινα δικαιώματα θα αποτελούσε μια αδικαιολόγητη παρέμβαση της Δύσης στην κυριαρχία της στην Ανατολική Ευρώπη.

⁸⁹ Jussi M. Hanhimaki , " Détente in Europe , 1962-1975", στο Melvyn P Leffler και Odd Arne Westad (eds.) , *The Cambridge history of ...*, σ. 212-216

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η κατάρρευση του οικοδομήματος της détente

4.1 Από την παραίτηση Νίξον έως και τη συνθήκη SALT II

Μετά την παραίτηση του Νίξον το 1974⁹⁰, η realpolitik και η détente βρέθηκαν σε δυσαρμονία με τις έντονες ιδεολογικές αντιλήψεις της κοινωνίας για τη διεθνή πολιτική. Στο εσωτερικό της χώρας παρατηρήθηκε μια μετατόπιση ισχύος από τον θεσμό της Προεδρίας σε αυτό του Κογκρέσο. Με δύο βασικές ευθύνες που ανέλαβε να υλοποιήσει, αυτή του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού και του ψηφίσματος περί πολεμικών εξουσιών, το Κογκρέσο αποφάσιζε ερήμην της εκτελεστικής εξουσίας⁹¹. Σε όλα αυτή τη νέα εσωτερική κατάσταση προστέθηκε και η αμφισβήτηση της εξωτερικής πολιτικής των προηγούμενων ετών και ιδιαίτερα αυτή του Νίξον. Ο Κίσινγκερ ως νέος υπουργός εξωτερικών επί προεδρίας Φορντ (1974-77) φάνηκε αδύναμος στην διεξαγωγή της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.

Οι εξελίξεις στη διεθνή σκηνή απέδειξαν την επιβολή των θέσεων του Κογκρέσου. Όταν ο Κάρτερ ανέλαβε την προεδρία το 1976, όντας δημοκρατικός και κλίνοντας προς την αριστερή πτέρυγα των επικριτών της détente και της realpolitik του Νίξον, η πολιτική που ακολούθησε βασιζόταν στα πλαίσια της βελτίωσης των αμερικανοσοβιετικών σχέσεων χωρίς επεμβάσεις και νέες εμπλοκές στον τρίτο κόσμο. Μάλιστα στην αρχή της προεδρίας του είχε δηλώσει ότι «οι ΗΠΑ έπρεπε να ξεπεράσουν την αντίληψη ότι ο σοβιετικός επεκτατισμός είναι αναπόφευκτος»⁹².

Εκείνη την εποχή η Σοβιετική Ένωση βρισκόταν στο αποκορύφωμα της διεθνούς ισχύος της και οι διεθνείς συσχετισμοί των δυνάμεων έμοιαζαν να ευνοούν της

⁹⁰ Το σκάνδαλο Γουότεργκεϊτ (Watergate) ήταν ένα μεγάλο πολιτικό σκάνδαλο που συνέβη στις Ηνωμένες Πολιτείες στη δεκαετία του 1970, μετά από μια διάρρηξη στην έδρα της Εθνικής Επιτροπής Δημοκρατικών (DNC) στο συγκρότημα των γραφείων Watergate στην Ουάσιγκτον, στις 17 Ιουνίου του 1972. Ο πρόεδρος Νίξον κατηγορήθηκε ότι συμμετείχε σε αυτές τις ενέργειες και ήταν ένα από τους λόγους που παραιτήθηκε. Όταν η συνωμοσία αποκαλύφθηκε και ερευνήθηκε από το Κογκρέσο των ΗΠΑ, ο Νίξον αντιστάθηκε στους ελέγχους, το οποίο οδήγησε σε μια συνταγματική κρίση. Δικτυακός τόπος : <http://www.mixanitouxronou.gr/skandalo-watergate-i-apokalipsi-pou-odigise-stin-paretisi-enos-proedrou-ton-ipa-pou-molis-iche-eklegi-o-nixon-iche-stisi-ichografisis-parakolouthisis-ke-pagides-gia-tous-antipalous-tou-pios-itan/> Προσπέλαση 10 Δεκεμβρίου 2017.

⁹¹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα...*, ό.π., σ. 299-300

⁹² Το ίδιο, σ.308

εξάπλωση του κομμουνισμού. Ο Κάρτερ αντέδρασε σε αυτή την αλλαγή ανακινώντας το θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Σοβιετική Ένωση δυσανεσιώντας έτσι την σοβιετική πλευρά αλλά και στοχεύοντας σε πιο πολλούς περιορισμούς των πυρηνικών εξοπλισμών.

Οι διαπραγματεύσεις για την συνθήκη SALT II είχαν ήδη ξεκινήσει από τον Νοέμβριο του 1972. Ο πρωταρχικός στόχος της SALT II ήταν να αντικαταστήσει την ενδιάμεση συμφωνία με μια μακροπρόθεσμη συνολική συνθήκη που θα παρέχει ευρεία όρια στα στρατιωτικά στρατηγικά συστήματα επίθεσης. Οι κυριότεροι στόχοι των ΗΠΑ, καθώς άρχισαν οι διαπραγματεύσεις για την συνθήκη SALT II, ήταν να εξασφαλίσουν ίσους αριθμούς στρατηγικών πυρηνικών οχημάτων παράδοσης, να ξεκινήσουν τη και να επιβάλουν περιορισμούς στις εξελίξεις που θα μπορούσαν να απειλήσουν τη μελλοντική σταθερότητα.

Μια σημαντική πρόοδος σημειώθηκε κατά τη συνάντηση στο Βλαδιβοστόκ τον Νοέμβριο του 1974 μεταξύ του Προέδρου Ford και του Γενικού Γραμματέα Μπρέζνιεφ. Εκεί συμφώνησαν για το βασικό πλαίσιο μιας συμφωνίας SALT II η οποία περιλάμβανε ένα όριο 2.400 για κάθε πλευρά για τα στρατηγικά οχήματα έκδοσης πυρηνικών όπλων (ICBMs, SLBMs, and «heavy bombs»), ένα όριο 1,320 για τα συστήματα MIRVs, την απαγόρευση νέων χερσαίων εκτοξευτών ICBM και νέα όρια για την ανάπτυξη νέων τύπων στρατηγικών επιθετικών όπλων⁹³. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων κατέστη σαφές ότι υπήρξαν θεμελιώδεις διαφωνίες μεταξύ των δύο πλευρών για δύο σημαντικά ζητήματα: πώς θα έπρεπε να αντιμετωπιστούν οι πύραυλοι Κρουζ και αν ο νέος σοβιετικός βομβιστής που ήταν γνωστός στις Ηνωμένες Πολιτείες ως Backfire θα θεωρούνταν βαρύς βομβιστής καθώς υπήρχαν στη διάθεση της Σοβιετικής Ένωσης γύρω στους 2,400⁹⁴. Στο πλαίσιο αυτό, οι διαπραγματεύσεις για την επίλυση των εναπομενουσών διαφορών συνεχίστηκαν σε διάφορα επίπεδα. Ο Πρόεδρος Κάρτερ, ο Υπουργός Εξωτερικών Σάιρους Βανς και ο σοβιετικός υπουργός Εξωτερικών Γκρομούκο, συναντήθηκαν στην Ουάσιγκτον τον Σεπτέμβριο του 1977. Περαιτέρω συναντήσεις υψηλού επιπέδου πραγματοποιήθηκαν στη Μόσχα και τη Γενεύη κατά τη διάρκεια των ετών 1978 και 1979.

⁹³ Strategic Arms Limitations Talks/Treaty (SALT) I and II, <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/salt>

⁹⁴ Το ίδιο, <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/salt>

Η ολοκληρωμένη συμφωνία SALT II υπογράφηκε από τον Πρόεδρο Carter και τον Γενικό Γραμματέα Μπρέζνιεφ στη Βιέννη στις 18 Ιουνίου 1979. Ο Πρόεδρος Κάρτερ την διαβίβασε στη Γερουσία τον Ιουνίου για να επικυρωθεί. Ωστόσο, στις 3 Ιανουαρίου του 1980, ο Πρόεδρος Κάρτερ ζήτησε από τον ηγέτη της πλειοψηφίας της Γερουσίας να καθυστερήσει την εξέταση της Συνθήκης ενόψει της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν. Παρόλο που η Συνθήκη παρέμεινε ημιτελής, κάθε συμβαλλόμενο μέρος δεσμεύθηκε μεμονωμένα, σύμφωνα με τους όρους του διεθνούς δικαίου, να απέχει από πράξεις που θα έβλαπταν το αντικείμενο και τον σκοπό της Συνθήκης.

Ωστόσο το κλίμα είχε αλλάξει στο εσωτερικό των ΗΠΑ σε βάρος της détente και σε αυτό συνέβαλαν τρεις εξελίξεις⁹⁵. Διαπιστώθηκε ότι σε αρκετές περιοχές εγκαθιδρύθηκαν κομμουνιστικά καθεστώτα που μπορεί να μην απειλούσαν άμεσα τα συμφέροντα της Αμερικής αλλά αποτελούσαν ένα ανησυχητικό γεγονός για την Δύση γενικότερα. Πιο συγκεκριμένα, στην Αιθιοπία και τη Νότια Υεμένη η σοβιετική επιρροή διευρύνθηκε, ενώ στην κεντρική Αμερική και ειδικότερα στην Νικαράγουα η άνοδος των Σαντινίστας στην εξουσία απέδειξε την επέκταση της σοβιετικής επιρροής ανά τον κόσμο. Επίσης, η σοβιετική ένωση αποφάσισε να διαταράξει τις διατλαντικές σχέσεις όταν με την κατασκευή των πυρηνικών πυραύλων μεσαίου βεληνεκούς ΣΣ-20 επεδίωξε να κλονίσει την αξιοπιστία της αμερικανικής πυρηνικής αποτροπής στη περιοχή της δυτικής Ευρώπης, έτσι ώστε να φανεί ότι συνέφερε περισσότερο τους δυτικοευρωπαίους να ενδυναμώσουν τις καλές σχέσεις με εκείνη παρά να βασίζονται στις ΗΠΑ. Αποκορύφωμα των εξελίξεων που οδήγησαν στην πτώση της πολιτικής της détente ήταν η εισβολή της Σοβιετικής Ένωσης με μεγάλες χερσαίες δυνάμεις στο Αφγανιστάν τον Δεκέμβριο του 1979 για την αναστύλωση του κομμουνιστικού καθεστώτος εκεί. Ο πρόεδρος Κάρτερ ως αντίποινα απέσυρε την SALT II, επέβαλε οικονομικές κυρώσεις στη σοβιετική ένωση και απέσυρε και τις ΗΠΑ από τους ολυμπιακούς αγώνες που διοργανώνονταν στην Μόσχα το 1980.

Μετά τα γεγονότα στο Ιράν (1979)⁹⁶, η προεδρία επί Κάρτερ τερματίστηκε με τις εκλογές του 1980 τις οποίες κέρδισε ο συντηρητικότερος πρόεδρος των ΗΠΑ Ρέιγκαν.

⁹⁵ Το ίδιο, σ. 308.

⁹⁶ Αρχές του 1979 εγκαθιδρύεται στο Ιράν το ισλαμικό καθεστώς υπό τον Χομεϊνί Αγιατολάχ και ανατρέπεται ο τότε σύμμαχος για τις ΗΠΑ σάχης. Αποκορύφωμα σε αυτή την κρίση αποτέλεσε η εισβολή ισλαμιστών φοιτητών στην αμερικανική πρεσβεία στην Τεχεράνη, όπου κατέληξε με την ομηρία 52 Αμερικανών διπλωματών. Ο πρόεδρος Κάρτερ δεν μπόρεσε να λύσει με διπλωματικό τρόπο την κρίση αυτή και αποφάσισε μια στρατιωτική αποστολή διάσωσης η οποία όμως απέτυχε. Μετά τις προεδρικές εκλογές του 1980 και με τη βοήθεια των Αλγερινών διαμεσολαβητών, ξεκίνησαν επιτυχείς διαπραγματεύσεις μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και του Ιράν. Την ημέρα της ορκωμοσίας του

Οι εκλογές αυτές απέδειξαν την αλλαγή της αμερικανικής κοινωνίας προς τα δεξιά και προς την ιδεολογική σταυροφορία κατά του κομμουνισμού.

4.2 Η άνοδος του Ρέιγκαν , η αποκήρυξη της *Détente* και ο «νέος» ψυχρός πόλεμος

Όταν ο Ρέιγκαν κέρδισε τις εκλογές και ανακηρύχτηκε Πρόεδρος των ΗΠΑ το 1980 , χαρακτήρισε την ΕΣΣΔ ως "κακή αυτοκρατορία" και πίστευε ότι ήταν ευθύνη της Αμερικής να σώσει τον κόσμο από τη σοβιετική καταστολή⁹⁷. Οι αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ αυξήθηκαν δραματικά και συνεχίστηκαν ο αγώνας των πυρηνικών εξοπλισμών με τους Σοβιετικούς, η φτωχή οικονομία των οποίων τελικά απέτρεψε τη διατήρηση του ρυθμού ανάπτυξης των προηγούμενων ετών.

Η εξωτερική πολιτική του Ρέιγκαν χαρακτηρίζεται ως συντηρητική επανάσταση αφού συνδύασε την έξαρση του αμερικανικού εθνικισμού με την αναβίωση της αντικομμουνιστικής ιδεολογικής σταυροφορίας. Το νέο αντισοβιετικό κλίμα αντικατέστησε την πολιτική της *détente* και συνδυάστηκε με την μεγάλη αύξηση των αμυντικών δαπανών που ως στόχο είχαν την χρεωκοπία της Σοβιετικής Ένωσης μέσω της δυσβάστακτης κούρσας των εξοπλισμών. Ο Ρέιγκαν δεν πίστευε στα αποτελέσματα της ισορροπίας δυνάμεων και μάλιστα επεδίωξε να σταματήσει εντελώς την σοβιετική στρατηγική ανωτερότητα⁹⁸.

Επί προεδρίας Ρέιγκαν , ανανεώθηκαν τα οπλικά συστήματα και σημειώθηκαν δύο σημαντικές εξελίξεις. Η πρώτη αφορούσε την ανάπτυξη από το NATO αμερικανικών πυραύλων μεσαίου βεληνικού στην Ευρώπη για να αντισταθμίσει τους σοβιετικούς πυραύλους SS-20 που απειλούσαν την δυτική Ευρώπη και την Κίνα και η δεύτερη την δέσμευση της Αμερικής για την πρωτοβουλία στρατηγικής άμυνας (Strategic Defense Initiative SDI)⁹⁹.

Ρέιγκαν, οι όμηροι απελευθερώθηκαν μετά από 444 ημέρες <http://www.history.com/this-day-in-history/1/20>
Προσπέλαση 12 Δεκεμβρίου 2017.

⁹⁷ U.S.-Russia detente ends <http://www.history.com/this-day-in-history/u-s-russia-detente-ends>
Προσπέλαση: 12 Δεκεμβρίου 2017.

⁹⁸ Mike Bowker, Phil Williams , *Superpower Détente*, SAGE Publications Ltd, 1988, σ.256.

⁹⁹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα...*, ό.π., σ. 351-352.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο όρος *détente* χρησιμοποιείται από τους ιστορικούς για να περιγράψει τις περιόδους χαλάρωσης των εντάσεων μεταξύ των κρατών. Ξεκίνησε ως αντίδραση στην πτώση της ισχύος των ΗΠΑ, στην άνοδο της σοβιετικής πυρηνικής ισχύος και στους κινδύνους του ανεξέλεγκτου ανταγωνισμού μεταξύ των δύο εθνών. Οι πολιτικές δηλώσεις του προέδρου Νίξον σχετικά με την «δόμηση της ειρήνης», κατά τη δεκαετία του 1970 αφορούσαν το όραμά του για την επιδίωξη της πολιτικής αυτής. Τα μεγαλύτερα επιτεύγματα εκτός από την συμφωνία SALT I, ήταν και οι επαφές μεταξύ της ανατολικής και δυτικής Ευρώπης και των θεσμών στο πλαίσιο της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (CSCE) η οποία επιβιώνει σήμερα ως ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ).

Η άνοδος της *détente* μπορεί να γίνει αντιληπτή σαν μια διαδικασία προσαρμογής στο διεθνές σύστημα. Το διπολικό σύστημα του ψυχρού πολέμου πήρε μια περίπλοκη δομή καθώς συνέβησαν διάφορα γεγονότα από την δεκαετία του 1960 και ύστερα. Η ιδεολογική ανωτερότητα της σοβιετικής ένωσης στο κομμουνιστικό μπλοκ απειλήθηκε από την Κίνα. Επίσης η οικονομική ισχύς της Αμερικής καλύφθηκε από την αντίστοιχη άνοδο στη Δυτική Ευρώπη και την Ιαπωνία ενώ η ανάπτυξη των πυρηνικών όπλων και από τις δύο υπερδυνάμεις συνέβαλαν στην αλλαγή του διεθνούς συστήματος. Από την στιγμή που η ΕΣΣΔ απέκτησε πυρηνικά όπλα και ο δύο δυνάμεις εγκατέλειψαν τον πόλεμο σαν εργαλείο πολιτικής εναντίον της άλλης¹⁰⁰.

Η *détente* ήταν ένα σημείο καμπής για την ιστορία του Ψυχρού πολέμου για διάφορους λόγους¹⁰¹. Αρχικά, σήμαινε την αρχή μια νέας φάσης στον Ψυχρό Πόλεμο χαρακτηριζόμενη από συνεχόμενες διαπραγματεύσεις ακόμα και αν δεν ήταν αποτελεσματικές. Επίσης ένας πιο σημαντικός λόγος ήταν ότι, η *détente* είχε μια μακροχρόνια επίπτωση αφού επιτάχυνε την διαδικασία των ανταλλαγών μεταξύ Ανατολής και Δύσης, μια διαδικασία που στα επόμενα χρόνια και ειδικότερα στα τέλη

¹⁰⁰ Eric Hobsbawm, *Η Εποχή των Ακρων: Ο σύντομος Εικοστός Αιώνας, 1914-1991*, Εκδόσεις Θεμέλιο, ΙΒ' έκδοση, 2010, σ. 294.

¹⁰¹ Jussi M. Hanhimäki, "Ironies and Turning Points: Détente in Perspective", στο Odd Arne Westad, *Reviewing the Cold War: Approaches, Interpretations, and Theory*, Psychology Press, 2000, σ.327.

της δεκαετίας του 1980 επέφερε καρπούς λόγω της κατάρρευσης του κομμουνιστικού μπλοκ. Επομένως όχι μόνο οι συνθήκες αλλά και το γενικότερο κλίμα που διαμορφώθηκε εκείνη την περίοδο αποτελούσαν ένα καθοριστικό γεγονός.

Ο Νίξον ήταν ο πρώτος πρόεδρος μετά τον Θίοντορ Ρούσβελτ που βάσισε την αμερικανική εξωτερική πολιτική κυρίως στο εθνικό συμφέρον. Το πρόβλημα που αντιμετώπισε σε αυτό ήταν η έλλειψη συναισθηματικής απήχησης στον αμερικανικό λαό ο οποίος ήταν διαποτισμένος με την παράδοση της αμερικανικής μοναδικότητας. Όσο η κοινωνία ήταν διχασμένη για τον πόλεμο στο Βιετνάμ ο Νίξον δεν μπόρεσε να δικαιολογήσει την διπλωματία του και να αποδείξει ότι ήταν ο ρεαλιστικότερος τρόπος για να δικαιωθεί ο αμερικανικός ιδεαλισμός. Ο συνδυασμός Ουότεργκεϊτ και Βιετνάμ δεν επέτρεψε τη δημιουργία μιας συναίνεσης και παρόλο που είχε φέρει την χώρα του σε μια κυρίαρχη διεθνή θέση, δεν κατάφερε να αναμορφώσει τον παραδοσιακό τρόπο σκέψης του λαού του.

Η δεκαετία του 1970 αποτελούσε μια σημαντική περίοδο από διασκέψεις και διπλωματικές συναντήσεις σε ένα τεταμένο πολεμικό σκηνικό λόγω του Βιετνάμ αλλά και της εισβολής στην Τσεχοσλοβακία από τους συμμάχους του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Οι προοπτικές καλών αμερικανοσοβιετικών σχέσεων φανερώθηκαν όταν Σοβιετική Ένωση και ΗΠΑ βρίσκονταν στο χείλος της πυρηνικής αντιπαράθεσης την δεκαετία του 1960. Όμως δέκα χρόνια αργότερα το σκηνικό άλλαξε και οι δύο υπερδυνάμεις υπέγραψαν την πρώτη συνθήκη περιορισμού των όπλων.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ξανά την πρώτη θέση στις διεθνείς σχέσεις. Οι κύριοι πολιτικοί δρώντες, ο Νίξον και ο Κίσινγκερ, είχαν αντιστοίχως μετριοπαθείς στόχους στο αίτημά τους για την ύφεση των σχέσεων. Δεν είχαν στόχο φυσικά την λήξη του ψυχρού πολέμου αλλά την αλλαγή των μεθόδων και του τρόπου καταπολέμησής του αλλά όλη η διαδικασία παρείχε κάποια νέα στοιχεία για την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Είναι λογικό ότι ανέδειξε την ιδεολογική διαφορά την προηγούμενης γενιάς αλλά παρείχε στην διπλωματία της Αμερικής σημαντική ευελιξία και ανθεκτικότητα.

Όμως η προσέγγιση που πραγματοποιήθηκε την δεκαετία του 70 δεν κράτησε για πολύ. Οι ελπίδες για μια διαφορετική πορεία των αμερικανοσοβιετικών σχέσεων δεν πραγματοποιήθηκαν και οι εντάσεις μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων επαναλήφθηκαν. Ο όρος *détente* έχασε την σημασία του και έγινε μη δημοφιλής επί προεδρίας Φορντ αλλά και οι προσπάθειες επί Κάρτερ για μια δεύτερη συμφωνία περιορισμού των όπλων ήταν καταδικασμένη να αποτύχει. Η Σοβιετική Ένωση είχε αποκτήσει τον ρόλο της υπερδύναμης ιδιαίτερα την δεκαετία του '70 όταν έφτασε τις ΗΠΑ στον

συσχετισμό δύναμης και συμπεριφερόταν με αυτόν τον τρόπο παρεμβαίνοντας στη Μέση Ανατολή. Η Αμερική φάνηκε ανίκανη να ελέγξει την σοβιετική συμπεριφορά μέσω της ανταμοιβής και της τιμωρίας (*carrots and sticks*)

Το τι πήγε λάθος με την *détente* οφειλόταν στο διαφορετικό νόημα και αντίληψη που της έδιναν και οι πλευρές. Για τις Ηνωμένες Πολιτείες η ουσία της *détente* ήταν η ιδέα ότι κανένα κράτος δεν θα πάλευε για την απόκτηση ενός μονομερούς πλεονεκτήματος εις βάρος του άλλου κράτους¹⁰². Το νόημα των συνθηκών ήταν να περιορίσει την σοβιετική επέκταση και τον αγώνα των όπλων. Για την σοβιετική ένωση η *détente* σήμαινε ειρηνική και ανταγωνιστική συνύπαρξη. Για εκείνη δεν ήταν ασυμβίβαστη η πολιτική μεταξύ του περιορισμού των πυρηνικών όπλων και των περιπετειωδών πολιτικών στον Τρίτο Κόσμο¹⁰³. Το βασικό πρόβλημα ήταν η ασάφεια που περιλάμβανε και βάση αυτού δεν υπήρχε μια στενή σύνδεση μεταξύ μιας βασικής αρχής και των τεχνικών ιδιαιτεροτήτων από τις πολλές συμφωνίες που υπογράφηκαν.

Ο Νίξον κατάφερε για πολλούς να μειώσει τον κίνδυνο ενός πυρηνικού πολέμου και να κάνει τον κόσμο πιο ασφαλή. Αλλά η *détente* έχασε την εσωτερική της νομιμοποίηση με το πέρασμα του χρόνου. Οι επιτυχημένοι διπλωματικοί χειρισμοί του Νίξον και του Κίσινγκερ κατηγορήθηκαν από το εσωτερικό των ΗΠΑ ότι πραγματοποιήθηκαν από τα μυστικά ταξίδια και τους διαφορετικούς τρόπους διαπραγματεύσεων αλλά και από την υποτίμηση των απόψεων ειδικών στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής.

Η πολιτική της *détente* παρουσίασε μια έλλειψη κατανόησης μεταξύ των δύο δυνάμεων που αφορούσε και που σχεδίαζαν την πορεία των διεθνών σχέσεων την δεκαετία του 1970. Η *détente* δεν ελευθέρωσε τον κόσμο από τις κρίσεις αντιθέτως το πνεύμα της συνεργασίας περιορίσε την συχνότητά τους¹⁰⁴. Οι δύο υπερδυνάμεις θα διαχειρίζονταν ως νόμιμα κράτη τις μεταξύ τους σχέσεις αλλά θα ανταγωνίζονταν για επιρροή ανά τον κόσμο μέσα σε κάποια όρια, θα περιορίζαν το κίνδυνο για ένα πυρηνικό πόλεμο μεταξύ τους. Θα εξάπλωναν το εμπόριο και τις οικονομικές και επιστημονικές τους σχέσεις. Τέλος η *détente* δεν είχε ως στόχο να τελειώσει τον Ψυχρό πόλεμο αλλά έθεσε σε εφαρμογή μια διαδικασία που επετεύχθη υπό τον Mikhail Gorbachev στα τέλη του 1980¹⁰⁵.

¹⁰² Derek W. Urwin, *A political history of Western history since 1945*, Longman, 5th Edition, 1997, σ.209.

¹⁰³ Το ίδιο, σ. 210.

¹⁰⁴ John Lewis Gaddis, *The Cold War...*, ό.π., σ. 198.

¹⁰⁵ Robert Dallek, *Nixon and Kissinger...*, ό.π., σ. 394.

Ουσιαστικά η δεκαετία της *détente* ήταν μια περίοδος που χαρακτηριζόταν από την ανάμειξη συνθηκών αντιπαράθεσης και συνεργασίας, μια δύσκολη περίοδος κατά την οποία γινόταν η προσπάθεια να δημιουργηθεί η ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ των ισχυρών ανταγωνιστικών δυνάμεων. Θα ήταν πιο επιτυχημένη αν είχε γίνει μια καλύτερη κατανόηση των δυνατοτήτων και των περιορισμών από τους ηγέτες και τον λαό¹⁰⁶. Μια ολική εξάλειψη του ανταγωνισμού θα γινόταν μόνο μετά από την αλλαγή στο βασικό πλαίσιο που καθιερώθηκε από τις κοσμοθεωρίες των δύο πλευρών. Η σημαντικότερη επιτυχία της *détente* που έγινε μια δεκαετία αργότερα ήταν η συμβολή της στη σταδιακή μεταμόρφωση της σκέψης στη Σοβιετική Ένωση που οδήγησε στην εγκατάλειψη της μαρξιστικής-λενινιστικής ιδεολογικής κοσμοθεωρίας, η οποία αποτελούσε μια αναπόφευκτη σύγκρουση ανάμεσα σε δύο συγκρουόμενους κόσμους.

Σύμφωνα με τον Raymond L. Garthoff υπήρξαν διάφοροι λόγοι για τους οποίους η *detente* απέτυχε να εδραιωθεί και να έχει μακροπρόθεσμα αποτελέσματα¹⁰⁷. Ο πιο σημαντικός από όλους τους λόγους είναι η διαφορά στην σύλληψη του βασικού της ρόλου και από τις δύο πλευρές. Οι Ηνωμένες Πολιτείες την αντιλήφθηκαν ως έναν τρόπο αντιμετώπισης της σοβιετικής δύναμης στη διεθνή πολιτική σε μια εποχή πυρηνικής ισότητας. Η σοβιετική ένωση από τη άλλη, το αντιλήφθηκε ως έναν τρόπο αντιμετώπισης της αλλαγής των ΗΠΑ από την πυρηνική της ανωτερότητα σε έναν μετριοπαθή ρόλο.

Ένας δεύτερος λόγος της κατάρρευσης της ύφεσης ήταν η αποτυχία της να ανταποκριθεί στις ανάγκες της ασφάλειας. Οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν εκείνη την περίοδο για να επιτευχθεί ο περιορισμός των στρατηγικών όπλων και ιδιαίτερα τα συστήματα ABM ήταν επιτυχείς αλλά δεν υπήρξε η πολιτική πρόθεση να υπάρξει και ο περιορισμός στα MIRVs, ένα σημαντικό σημείο για να ελεγχθεί ο αγώνας των στρατηγικών επιθετικών όπλων. Η αποτυχία αυτή να ελέγξουν τα MIRVs ήταν το κλειδί για την ολοκληρωτική αποτυχία να διατηρηθεί η στρατιωτική ισότητα το 1970 και συνέβαλε έμμεσα στην πτώση της *détente*¹⁰⁸.

Επιπλέον, ένας ακόμη λόγος κατάρρευσης σύμφωνα με τον Garthoff, ήταν η αποτυχία των δύο υπερδυνάμεων να προσδιορίσουν από την αρχή των συνομιλιών έναν κώδικα συμπεριφοράς. Από την αμερικανική πλευρά, θεωρήθηκε ως μέσο

¹⁰⁶ Raymond L. Garthoff, "The failure of the *détente* of the 1970s", στο Larres Klaus και Lane Ann, *The Cold War*, ό.π., σ. 179

¹⁰⁷ Το ίδιο, σ. 159-180

συμφιλίωσης της Σοβιετικής Ένωσης με την υπάρχουσα διεθνή τάξη. Ο πρόεδρος Ρίτσαρντ Νίξον και ο σύμβουλός του Χένρι Κίσινγκερ, προσπάθησαν να «διαχειριστούν» τη σοβιετική συμπεριφορά μέσω της επιλεκτικής χρήσης ανταμοιβών και τιμωριών, καλωσορίζοντας τη Μόσχα στο υπάρχον διεθνές σύστημα και την αποθάρρυναν από περαιτέρω επέκταση.

Από την άλλη πλευρά, η ευρωπαϊκή ύφεση ήταν μια περίπλοκη αλλά παράλληλα και μια εξελισσόμενη διαδικασία που προέκυψε από τις εθνικές φιλοδοξίες κάποιων ηγετών για περισσότερη συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών και λιγότερη σύνδεση με τις αποφάσεις των δύο υπερδυνάμεων. Σε αντίθεση με την *détente* των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ, η ευρωπαϊκή ύφεση και η πολιτική του Βίλλυ Μπραντ δεν κατέρρευσε και εξελίχθηκε μέσα στο χρόνο. Τα θετικά αποτελέσματα του συνεδρίου το 1975 για την ασφάλεια και την συνεργασία που πραγματοποιήθηκε στο Ελσίνκι προσέδωσαν μια αίσθηση για αλλαγή στην συλλογική ασφάλεια της Ευρώπης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Berstein Serge, Milza Pierre, *Ιστορία της Ευρώπης – Διάσπαση και Ανοικοδόμηση της Ευρώπης 1919 έως σήμερα*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, σ. 183
- Hobsbawn Eric, *Η Εποχή των Άκρων: Ο σύντομος Εικοστός Αιώνας , 1914-1991*, Εκδόσεις Θεμέλιο, IB΄ έκδοση, 2010.
- Jackson Robert, Sorensen Georg, *Θεωρία και μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων*, Gutenberg, Αθήνα, 2006 .
- Kissinger Henry, *Διπλωματία*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 1995.
- Kissinger Henry, *ΗΠΑ: Αυτοκρατορία ή ηγετική Δύναμη Για μια διπλωματία του 21ου αιώνα*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2002.
- Young John W., *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991: πολιτική ιστορία*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2003.
- Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ευρωατλαντικές σχέσεις*, Αθήνα, Ποιότητα, 2003.
- Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Υψηλή στρατηγική της Αρχαίας Σπάρτης (750-192 π.Χ.)*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2011.
- Κουσκουβέλης Ηλίας, *Θεωρία διεθνών σχέσεων : αποτροπή και πυρηνική στρατηγική στον Ψυχρό πόλεμο*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2000.

- Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008.
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, "Τα ανοίγματα του Νίξον προς την Σοβιετική Ένωση και την Κίνα", στο Καρβουναράκης Θεοδόσης (επιμ.), *Ο Ψυχρός Πόλεμος μια διεπιστημονική προσέγγιση*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2012.
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική : 1945-2002*, Εκδόσεις Ποιότητα, Βιβλιοθήκη Διεθνών Σχέσεων και Εξωτερικής Πολιτικής Νο5, Αθήνα, 2003.

Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

- Barrass Gordon S., *The Great Cold War: A Journey through the hall of mirrors*, Stanford Security Studies/Stanford University Press, 2009
- Brands H. W. , *The World in a Word: The Rise and Fall of Détente, Rhetoric and Public Affairs*, Vol. 1, No. 1 ,Michigan State University Press,1998.
- Bowker Mike, Williams Phil , *Superpower Détente*, SAGE Publications Ltd, 1988.
- Bur William , Rosenberg David Alan, "Nuclear competition in an era of stalemate, 1963-1975", in Melvyn P. Leffler and Odd Arne Westad (eds.), *The Cambridge history of the Cold War*, Volume II Crises and Détente , Cambridge University Press , 2010.
- Cromwell William C., *The United States and the European pillar*, Macmillan, New York,1992.

- Carter April, *Success and Failure in Arms Control Negotiations*, Oxford University Press, Stockholm International Peace Research Institute, 1989.
- Crockatt Richard, ‘‘The Vietnam war and The superpower triangle’’, in Larres Klaus και Lane Ann (eds.), *The Cold War*, Blackwell Essential Readings in history, 2001.
- Dallek Robert, *Nixon and Kissinger: Partners in Power*, Penguin, 2007.
- Dockrill Michael L. & Hopkins Michael F., *The Cold War 1945-1991*, Palgrave Macmillan, 2006.
- Dyson Kenneth H. F., *European detente : case studies of the politics of east-west relations*, London , Frances Pinter, 1986.
- Fink Carole , Bernd Schaefer, *Ostpolitik, 1969–1974 European and Global Responses*, Cambridge University Press, 2009.
- Gaddis John Lewis, *The Long Peace: Inquiries into the History of the Cold War*, New York, Oxford University Press, 1987.
- Gaddis John Lewis, *The Cold War: A New History*, Penguin Press, 2005.
- Garthoff Raymond L., ‘‘The failure of the détente of the 1970s’’, στο Larres Klaus και Lane Ann, *The Cold War*, Blackwell Essential Readings in history, 2001.
- Hammond Paul, *Cold War and détente*, Harcourt Brace Jovanovich, , the University of Michigan, 1969.

- Hartz Luis, *The Liberal Tradition in America*, New York, Harcourt brace Jovanovich, 1955.
- Hanhimaki Jussi M., “*Détente in Europe , 1962-1975*”, στο Melvyn P Leffler και Odd Arne Westad (eds.) , *The Cambridge history of the Cold War*, Volume II Crises and Détente , Cambridge University Press, 2010.
- Immerman Richard H. & Goedde Petra, *The Oxford Handbook of the Cold War*, OUP Oxford, 2013 .
- Jervis Robert, ‘‘Identity and the Cold War’’, in Melvyn P. Leffler and Odd Arne Westad (eds), *The Cambridge history of the Cold War*, Volume II Crises and Détente , Cambridge University Press , 2010.
- Levine Paul, Papasotiriou Harry, *America since 1945 the American moment*, Palgrave Macmillan, 2005.
- Mearsheimer John, *The Tragedy of Great Power Politics*, W.W. Norton & Company, 2001.
- Moss Richard A., *Nixon's Back Channel to Moscow: Confidential Diplomacy and Détente*, The University Press of Kentucky, 2017.
- Schulzinger Robert D., “Détente in the Nixon-Ford years 1969-1976”, στο Melvyn P. Leffler and Odd Arne Westad (eds.), *The Cambridge history of the Cold War*, Volume II Crises and Détente , Cambridge University Press, 2010.
- Derek W. Urwin, *A political history of Western history since 1945*, Longman , 5th Edition, 1997.
- Waltz Kenneth, *Theory of International Politics*, New York, McGraw-Hill, 1979.

Ηλεκτρονικές Πηγές

- <https://usa.usembassy.de/etexts/ga5-710903.htm>
- <http://www.history.com/this-day-in-history/u-s-russia-detente-ends>
- <http://www.history.com/this-day-in-history/1/20>
- <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/salt>
- <http://www.u-s-history.com/pages/h1946.html>
- <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/>
- <http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>
- <http://www.mixanitouxronou.gr/skandalo-watergate-i-apokalipsi-pou-odigise-stin-paretisi-enos-proedrou-ton-ipa-pou-molis-iche-eklegi-o-nixon-iche-stisi-ichografisis-parakolouthisis-ke-pagides-gia-tous-antipalous-tou-pios-itan/>
- https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/pdf/6-6.pdf

- <https://www.nixonfoundation.org/2010/07/nixon-and-brezhnev-personal-partners-in-detente/>
- <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=532051>
- <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a500328d.pdf>.

